

Hoofdstuk D:

De Slag om het Hingen in de tweede wereldoorlog speelde zich in alle hevigheid af in de periode van 17 januari tot 21 januari 1945

Bij het onderzoek naar de evacu es die in de periode tussen 7 november 1944 en 21 januari 1945 op het Hingen verbleven zijn wij tot de conclusie gekomen dat elk gezin op het Hingen zijn eigen oorlogsverhaal heeft.

Het is natuurlijk ondoenlijk om al deze verhalen, die veelal vanuit de overlevering verkregen zijn, op te tekenen. Wij zullen dan ook volstaan met een ‘bloemlezing’, ondanks dat het meestal bloemen waren met behoorlijke dorens, van de verhalen die ons ter ore zijn gekomen. We willen duidelijk stellen dat niemand van ons de oorlog helemaal heeft meegemaakt en dat de opmerking die wel eens gemaakt wordt door ‘wijzere’ oudere mensen van : ‘Waat wits doe noe vanne oorlog aaf’ terecht is.

De aantekeningen zijn afkomstig van informatie door derden, met toestemming tot vermelding, hiervoor kunnen we ook geen verantwoording nemen.

Conclusie is dat niet alle gezinnen aan bod kunnen komen terwijl hun oorlogservaringen misschien ook erg indringend zijn, wij vragen hiervoor begrip.

Voor de aantekeningen per familie zal aangehouden worden de volgorde van het evacuatie overzicht.

Britse troepen in opmars

Hingen, januari 2011

Echterstraat :

- **Familie Sjengke Jacobs:** Vader Jacobs was bij een razzia op 10 oktober 1944 opgepakt maar ook weer vrijgelaten , maar 11 oktober werd hij bij de grote razzia weer opgepakt voor de arbeidseinsatz in Duitsland. Toen hij daar werkzaam was brachten de dochters hem, indien het oorlogsgevaar dit toeliet, wel eens boterhammen op zijn “werkadres”, het vervoermiddel was een fiets op vaste banden. Deze waren zeer welkom.Hij is vanwege zijn leeftijd eerder dan de andere “opgepakte” naar huis mogen komen. Bij de familie Jacobs waren ook geëvacueerd de families Aarts en Peters van de Wilhelminalaan, aan de overkant van de Rijksweg, omdat in de evacuatie verordening stond dat zij moesten evacueren. Deze families verbleven overdag op de Echterstraat en ’s avonds gingen ze thuis slapen
- **Familie Sjang Aben:** Bij de familie Aben werd op 29 november 1944 Hans geboren, de latere keizer van de schutterij Wilhelmina Hingen. Dat gebeurde onder heel primitieve omstandigheden. Door het aanhoudend granaatvuur kon men niet uit de kelder komen. In de kelder was een gordijn gespannen waarachter de verloskundige haar werk moest doen. In de andere ruimte stond de “beruchte” fiets waarmee licht gemaakt moest worden.
- **Bij een razzia op 11 oktober 1944** zijn diverse mannen van de Echterstraat opgepakt en naar Wuppertal getransporteerd om daar voor de Nazi’s te gaan werken. Volgens een door conservator René Geurts samengestelde lijst waren dit (nemen de gegevens letterlijk over):
Pierre Beunen,
Jean(Jan) v. Buggenum,
Lambert(Bert) v. Buggenum,
W(ullem). Beunen,
Jan Laumen en
Bert Wolfs.
Lei Wolfs werd ook opgepakt volgens Annie Houben-Wolfs en is in mei ’45 thuisgekomen.
Pierre Beunen is vanwege bijzondere verdienste, meegeholpen met het redden van een moeder met haar kinderen uit de kelder van een huis dat in brand geschoten was, eerder naar huis mogen komen.
- **Bij de familie van Heel** was ook de familie Smeets van de Echterstraat geëvacueerd, omdat ze bij hun in huis, dat vooraan op de Echterstraat lag, niet voldoende schuilgelegenheid hadden. Van de familie Severins van de Bovenste straat uit Echt is bij van Heel een klein kind overleden tengevolge van de “Stuupe”, dit was Gonnie Severins zoals blijkt uit de ontvangen gegevens van Mevrouw Ine Koolen-Lausen die met haar familie ook bij van Heel geëvacueerd was. Vanuit de door haar opgeschreven herinneringen van een vierjarige kleuter nemen we een aantal items op. Chapeau dat zij deze herinneringen nog zo duidelijk op schrift heeft kunnen zetten.
De evacuatie begon voor haar familie vanaf de Bovenste straat in Echt. Ondanks alle ellende van de evacuatie bleek dat haar broertje ook nog een bloedvergiftiging aan een arm had, zoals geconstateerd werd door Dr. Sonnen, naderhand heeft Dr. Henrichs de behandeling op het Hingen overgenomen waar hij ieder dag spreekuur had bij de familie Theunissen op de Echterstraat.
Bij van Heel waren verschillende families geëvacueerd, zie evacuatie overzicht, waaronder ook het gezin van meester Louis Ruyters, hiervan weet ze nog dat Ruyters het erg vervelend vond dat hij geen stropdas bij zich had en zich toen maar soigneerde met een sjaltje van zijn vrouw.

Met het eten moest heel zuinig omgesprongen worden, want het was erg schaars. De broodkrumels werden bij elkaar geveegd in de stroop gedoopt en dat was toen een lekkernij. Mevrouw Cremers en haar kinderen zijn niet lang gebleven want zij had het voor elkaar gekregen dat zij naar huis terugkonden. Hierbij was de ware drijfveer dat haar man en zoon ergens in de omgeving van hun huis ondergedoken waren en verzorgd moesten worden.

Een zusje van Ine lag samen in de box met Gonnie een dochtertje van de familie Severins, die eveneens een jaar oud was. Op zekere dag was er paniek want er was iets met Gonnie aan de hand. Het bleken de “stuupkes” te zijn en Gonnie overleefde dit niet. De kinderen werd verteld dat ze dood was en nu een engeltje was. Ze werd opgebaard in een andere kamer en toen we naar haar mochten gaan kijken leek het ook echt een engeltje. Deze confrontatie heeft veel indruk gemaakt en is Ine altijd bijgebleven.

Niet lang nadat ze op het Hingen hun intrek hadden genomen kwam pastoor Cramer op bezoek, die met zijn “kerk” op het Hingen geëvacueerd was, en vroeg aan vader Toon Lausen of hij genegen was bij de Ortscommandant op het bureau te gaan werken, die was gehuisvest bij Pierre Beunen op de Echterstraat. Aanvankelijk voelde Toon Lausen hier niet zo veel voor omdat hij niet de indruk wilde wekken dat hij voor de Duitsers ging werken. Toen pastoor Cramer de verzekering gaf dat hij hiervoor garant stond is hij aan dit verzoek tegemoet gekomen zeker omdat Pastoor te kennen gaf dat hij waarschijnlijk eigen mensen zou kunnen helpen.

Ine kan zich nog verschillende acties van haar vader herinneren waarvan ze nu vermoed dat dit met de illegaliteit te maken had. Een voorbeeld is dat toen hij naar het Antonius Gasthuis op bezoek ging bij zijn ouders hij haar aan de hand meenam omdat hij zich waarschijnlijk veiliger voelde op de Wilhelminastraat(Lindestraat) als hij een kind aan de hand had. Toen zij daar samen liepen was het koud en doodstil (was Sperrgebiet), ze kan zich het geluid van alleen de knisperende voetstappen in de sneeuw op een steenkoude winteravond nog goed herinneren, omdat het iets heel sinisters had.

Een ander sprekend voorbeeld van het voordeel om bij de Ortscommandant te werken was dat Toon vernomen had dat er bij Hoeve de Horst nog een kelder vol aardappelen lag en hij kreeg de toestemming om een paard en wagen te charteren om de aardappelen te halen met behulp van Harie Severins en deze aardappelen zijn later onder de mensen op het Hingen verdeeld. Het was evenzeer een gevaarlijke tocht.

Op eenzelfde manier zijn op het rangeerterrein in Susteren, waar wagons kolen stonden en zwaar bewaakt door de Duitsers, kolen opgehaald. De Ortscommandant was geen echte “Pruus” want hij was best bereid om te helpen als de nood aan de man was. Toen hij een aantal dagen met verlof ging kreeg Vader Lausen een aantal blanco, door hem ondertekende “ausweissen”, die hij mocht gebruiken indien hij dat nodig vond.

De laatste herinnering van Ine aan deze misschien wel de meest ingrijpende periode in haar leven was dat toen ze in de schuilkelder zaten, buiten een oorverdovend lawaai en veel “gedonder was”, slapen lukte natuurlijk niet meer en iedereen was doodsbang. Later bleek dat dit geraas te maken had met een bom die op nauwelijks 5 meter achter het huis was gevallen en een enorme krater had veroorzaakt.

Enkele dagen hierna mochten we naar huis want de Echterstraat was bevrijd en we gingen weer te voet via de Wilhelminalaan richting Echt. Gelukkig was de achterzijde van ons huis nog goed bruikbaar, aan de voorzijde waren de ramen helemaal vernield, maar we waren vrij. Het feit dat de drie kinderen de mazelen kregen en er drie bedjes in de kamer stonden kon het vrijheidsgevoel niet verdringen.

- **Familie Pierre Beunen:** In de boerderij van Ome Pierre en Tant Lieën had de Ortskommandant uit dit gebied zijn intrek genomen. Natuurlijk in de beste kamer, samen

met zijn staf. Het was geen echte “Duitsers” heeft best wel iets gedaan voor de mensen. Liet soms ook de deur van zijn kamer openstaan als hij weg moest, waardoor de stempel die nodig was om goedkeuringen te krijgen wel eens “oneigenlijk” gebruikt kon worden. Er hebben ook een paar dagen kanonnen op het erf gestaan. Met het kanonnengebulder is men ook geconfronteerd, dat was geen pretje, maar de angst voor tegenvuur was natuurlijk nog groter en dat kwam ook, maar toen waren de veroorzakers al vertrokken, want de artillerie verplaatste zich meestal nadat ze gevuld hadden. De fam. van Sjang Vergoossen heeft maar drie weken geëvacueerd gezeten omdat ze plaats moesten maken voor de Duitse staf en na intensief overleg naar huis terugkeren mochten in de Wilhelminalaan

- **Familie Bert Wolfs:** Van Bert Wolfs is bekend dat hij pas eind mei 1945 uit Wuppertal naar huis is gekomen, hij was erg vermagerd en ook enigszins verward, want 's avonds wilde hij zijn eigen dochter Lies naar huis sturen omdat het al zo laat was. Dit zijn natuurlijk vreselijke dingen. Hij is via België naar huis gekomen, na de bevrijding door de geallieerden. Van uit België zijn ze met militaire vrachtauto's vervoerd naar Weert. Omdat Bert een behoorlijke baard had en hij toch enigszins fatsoenlijk thuis wilde komen, liet hij zich in Weert scheren, waardoor hij het vervoer naar Pey misliep en hij is toen te voet langs het kanaal naar huis gekomen. Deze periode uit zijn leven heeft hem altijd parten gespeeld en hij heeft er ook nooit veel over gepraat. 7 Maanden van huis van een gezin met 8 kinderen is geen kleinigheid.
- **Familie Sjeng Hintzen:** Bij de familie van Sjeng Hintzen waren twee Duitsers met hun paarden ingekwartierd, Franz en Joseph. In de evacuatieperiode echter niet meer want toen was het Duitse leger op zijn retour. Als onderduikadres was in de tuin een stapel stenen hol gestapeld, waarin de onderduikers zich konden verbergen bij razzia's. Sjeng zetten daar dan planken voor. Hij was in eerste instantie vrijgesteld van de arbeidseinsatz omdat hij ondergronds werkte. Maar naderhand niet meer, toen moest hij bij razzia's ook duiken. Hij heeft wel nog moeten schansen in de buurt van het Kranenbroek. Achter en naast het huis was een schuilkelder gebouwd voor het gezin en de evacués. Bij de opmars van de bevrijders heeft Sjeng gelukkig nog corrigerend kunnen optreden bij de rijrichting van een tank die achter langs de huizen richting St. Joost optrok, anders zou dit gevaarte dwars over een schuilkelder gereden zijn waar nog burgers inzaten. De tank is toen bij de burens over het erf gereden en heeft daar nog een hele stoeprand beschadigd, wat de familie naderhand nog lang aan dit voorval heeft doen herinneren. Het huis is ook getroffen door een voltrefter (een granaat), die gelukkig ontplofte op de dakbalk, waardoor alleen een groot gat en het dak ontstond welke schade redelijk goed hersteld kon worden.
- **Familie Harie Mestrom:** Deze familie die een boerderij met bakhuis had, vervulde een centrale rol in de voedselvoorziening van de honderden bewoners en de evacués van het Hingen. Het bakhuis deed bijna dag en nacht dienst en men probeerde zo eerlijk mogelijk de mensen van brood te voorzien. De wachtrijen waren soms lang. In de oorlog was de voedselverdeling geregeld via een soort voedselbank, maar tijdens de evacuatie bleef daar niet veel meer van over. De Duitsers graaiden alles bij elkaar wat ze maar te pakken konden krijgen, ook voor het thuisfront. Voor de burgers en voornamelijk de boeren was het dan ook zaak om de Duitse voorschriften zo veel mogelijk te ontduiken, en dat lukte vrij aardig, om de eigen bevolking van voedsel te kunnen voorzien.

- **Familie Hub Rietjes:** Mevrouw Jeanne Dircks Nieskens die met haar families bij Hub geëvacueerd waren heeft mij een verhaal doen toekomen dat we alsnog opnemen in dit overzicht. Om geen afbreuk te doen aan dit verhaal wordt het integraal opgenomen:

“Hoe kwamen wij tijdens de oorlog op 't Hènge terecht?

Illikhoven was op dinsdag 19 september 1944 al bevrijd, tenminste dat dachten men. Een jeep en een verkenningswagen, vergezeld door Jan Peters (het latere tweede kamerlid) bezochten Illikhoven. Na een kort oponthoud vertrokken de Amerikanen weer en kwamen niet meer terug. In Illikhoven was feest en de vlaggen gingen uit. De vrijheid was van korte duur.

Wie wel terugkwamen waren de Duitsers, vertrokken uit Zonhoven (België) staken zij een dag later de Maas over naar Vissersweert.

De mensen werden gesommeerd om te evacueren naar Illikhoven. Een week later in de nacht van 27 op 28 september, kwam het bericht dat de inwoners vóór 6 uur 's morgens uit het dorp moesten zijn.

Onze moeder hoogzwanger van een tweeling had de kinderwagen volgeladen met de benodigde babyspullen en aan vaders fiets hingen ook nog wat zakken kinderkleding. Zo trokken we via de veldweg langs de kanaaldijk naar Roosteren. De brug was vernietigd en lag in het kanaal, maar via een smalle loopbrug over de sluis konden wij Oud-Roosteren bereiken.

Veel van deze gegevens heb ik gevonden in het boek: Buchten toen en nu” van Louis Houben Illikhoven en Vissersweert behoorden tot de parochie Buchten

Bij de familie Nieskens vonden wij:

Familie Nieskens en twee gezinnen Heffels-Nieskens onderdak. Na een of twee dagen moest ook Roosteren evacueren en zijn we bij een andere broer van ons n.l. Sjeng Nieskens op de St. Jorisstraat in Echt terechtgekomen. Op 25 oktober is daar de tweeling geboren, allebei jongens. Begin november moest ook Echt evacueren en onze exodus ging weer verder maar we wisten niet waar naar toe.

Onze evacuatie overbuurvrouw, mevrouw Rooijackers-Cox, kende onze ouders en daar hebben we aan te danken dat we niet ver hoefden te evacueren. Zij had een evacuatieadres bij kennissen op het Hingen, Hub Rietjes. Komen jullie maar naar de Echterstraat op het Hingen en ik zal met de geit op de weg gaan staan, zodat jullie weten waar je moet zijn.

Zo kwamen wij met 17 personen, die vermeld staan in het evacuatie overzicht van het Hingen bij Hub “de schnieder” Rietjes terecht. Wij zaten allemaal samen op één zolderkamer. De familie Rietjes woonde beneden met nog een gezin.

Armoede was natuurlijk troef want alle proviand die van thuis was meegenomen was inmiddels op. Op een avond was een kapelaan op huisbezoek, toen onze moeder huilend binnenkwam omdat ze slechts één kopje melk had kunnen krijgen voor de tweeling.

Deze kapelaan heeft er toen voor gezorgd dat de tweeling bij de Zusters in Echt ondergebracht kon worden. Tevens bezorgde hij onze moeder een “ausweiss”, zodat zij de kinderen kon bezoeken.

Dat was steeds goed gegaan totdat er op een dag een razzia was in Echt en de daar aanwezige mensen werden opgepakt en in een kelder geduwd die afgesloten werd. Het waren 13 mannen en vrouw en ze wisten niet wat er met hun ging gebeuren.

Mijn zus en ik zijn, toen moeder zo lang wegbleef, gaan zoeken omdat de mannen zich niet op de weg konden vertonen. Tot aan het donker hebben we aan de Rijksweg staan wachten, want aan de andere kant was verboden zone (Sperrgebiet)

De volgende dag zijn de mensen aan een kelderraampje gaan roepen en zijn gehoord door een Duitse soldaat die er in zijn eentje langskwam en die is naar binnengekomen en de mensen vrijgelaten.

Op 28 december 1944 is een van de broertjes van de tweeling gestorven door verzwakking en gebrek aan medicamenten en is in Echt begraven. Zijn broertje is na de bevrijding nog mee

teruggegaan naar Illikhoven en op 22 april 1945 eveneens overleden. Wij waren dank zij Marie als een van de eerste terug in Illikhoven.

Mijn herinneringen als kind begonnen op vijfjarige leeftijd met de oorlog en evacuatie.

Zover dit indringend verhaal we vinden het een goede zaak dat Jeanne dit zo realistisch op papier heeft weten te zetten zodat het vastligt voor het nageslacht en men hieruit misschien lering kan trekken.

- **Familie Sjangke Heymans:** De volgende informatie is mij verstrekt door Mevrouw Miep Palmboom Ruiten uit Montfort. Miep woonde met haar familie in de oorlogsjaren bij Sjangke Heymans. Haar familie bestond tijdens de evacuatietijd uit 5 personen. Vader moeder en 3 kinderen. Haar vader is eind 1944 bij een razzia opgepakt toen hij op weg was van het Hingen naar Montfort. Hij heeft 7 maanden in Duitsland in diverse fabrieken moeten werken tijdens die periode is het vierde kind geboren (april 1945) Ter ondersteuning van het gezin heeft een broer van Mieps vader bij hun gewoond. Zij meent zich te herinneren dat Mw. Roos Trags (de latere echtgenote van Sjangke Heymans) en haar twee kinderen in de evacuatie periode ook bij hun woonde. Er waren geen evacu es omdat de Duitsers alle ruimtes gevorderd hadden voor inkwartiering van hoofdzakelijk de cavalerie. De paarden stonden in de grote schuur gestald. Zij herinnert zich ook nog de naam van een Duitse soldaat "Bobbie" die beschikte over veel informatie, misschien wel via een geheime zender. Hij waarschuwde altijd wanneer er een razzia op stapel stond. Na de bevrijding is het pand van Sjangke Heymans gevorderd door de Engelsen en is Miep en haar familie nog moeten evacueren naar Born (rond 20/21 januari), zij herinnert zich nog dat ze over een loopplank aan boord van een Rijnaak is gedragen.
- **Familie Wullem Rutten:** Bij de familie van Wullem Rutten was Pierre degene die de bevrijders voorop ging om hun te wijzen waar de "Germans" zaten. Dat was al een ingeburgerd Engels woord. Dat dit een levensgevaarlijk karwei was moge duidelijk zijn. Maar wat was gevaar nog in die periode. Een Duitser die weigerde zich over te geven en ook nog een dreigende houding aannam, werd door de Engelsen doodgeschoten in het bijzijn van diverse burgers, die in de overwinningroes uit hun schuilplaatsen waren gekomen, er waren ook kinderen bij. Een dode Duitser werd door een burger met een hark tot achter een mesthoop bij Wullem getrokken, de haat tegen de bezetter was tot grote hoogte gestegen. Van Wullem Golsteijn heeft Thei Golsteijn een zakwoordenboek gekregen, waar een granaatscherf in terecht is gekomen toen het bij Wullem Rutten op tafel lag. Zie tevens onderstaande aantekening van Wullem, hij maakte overal aantekeningen op en was hard in zijn oordeel. In het zakwoordenboekje zit de volgende aantekening van Wullem: " 7 november 1944 ge vacueerd naar Hingen Echterstraat 63 bij de familie Rutten. Tot 16 januari 1945 werden we bevrijd. Daarna nog 5-6 dagen in Echt bij de fam. Jos Vergoossen en daarna weer naar de Slek. Vanaf 8 november 1944 al gepakt door een N.S.B- er politieman uit Pey-Echt om voor de Duitsers te werken, dat duurde tot 15 januari 1945. Loopgraven maken wat helemaal geen doel had. Ze zijn geloof ik nooit door de Duitsers gebruikt werk van niks, en werk voor bijna niks" tot zover zijn citaat. Mw. Smeets-Peulen van de Kerkveldsweg heeft nog de volgende informatie verstrekt.: "Wij kregen een zolderkamertje wat eigenlijk bestemd was voor een Duitser (geen nazi). We kwamen terug uit Herkenbosch en wisten niet waar naar toe. Wullem Rutten was een echt goedzak en zei kom maar naar mij toe dan kunnen jullie dat kamertje krijgen, wij waren met 4 personen en verder kwam daar nog bij familie van ons, Bair Vossen-Goossens met zijn gezin, 6 personen en Frans een broer van Sjang dus totaal 11 op  en kamertje. 's Avonds gingen de

keukenstoelen naar boven, naar een zolder en de bedden kwamen naar beneden en 's morgens andersom. Zo hebben we de laatste weken van de evacuatie doorgebracht bij deze heel sociale familie samen met de eigen familie en de geëvacueerde fam Golsteijn De Duitser, waarvoor de zolderkamer bestemd was, kwam toch nog onverwachts opdagen met een ossenwagen vol stro en andere goederen. Toen hij het stro van de wagen afgehaald had kwam daar nog een manspersoon onderuit. Dit was zijn zoon die gedeserteerd was, waarvan naderhand ook de vriendin nog kwam dus 3 personen extra. Wullem Rutten de goedgezakte liet deze Duitsers in de schuur toe. Was levensgevaarlijk maar dat beseftte hij waarschijnlijk niet. Een gedeserteerde Duitser in huis zou wel eens hele akelige gevolgen gehad kunnen hebben. Totaal aantal personen kwam hiermee op 27”

- **Familie Thei Jeuken:** In de volksmond Thei de Mölder. Wat zijn taak was moege duidelijk zijn. Graan malen en proberen zo weinig mogelijk aan de Duitsers te leveren en te zorgen dat er iets van het gemalen graan overbleef voor de burgerbevolking, dat was niet altijd even gemakkelijk, maar op den duur werd men vindingrijk. Er zaten ook bij de Mölder verschillende families geëvacueerd en de natuur ging daar ook zijn gang. Op de zolder werd één kindje geboren Joke v.d. Rijt op 24 november 1944, van de familie Beckers van de Dorpsstraat overleed een dochttertje dat al ernstig ziek was bij de evacuatie, en Pastoor Cramer verbond ook op zolder Jan Bouwmans in de echt.

Vervolg Echterstraat

- **Familie Frits Ramakers** In de volksmond ook wel genoemd Frits de Keizer, ook deze familie had een boerenbedrijf en kreeg verplichtingen opgelegd door de Duitsers en ook hetzelfde verhaal proberen spullen in het “illegale” circuit te krijgen. De schuur werd bij bepaalde gelegenheden ook als kerk ingericht, omdat er iets meer ruimte was als bij tante Marie Theunissen.
- **Familie Vergoossen:** Meer bekend onder de naam van Ciske. Ook hier zaten verschillende families geëvacueerd o.a. de familie Hulsen-Vergoossen. En bij deze familie werd op 4 december 1944, op een zolderkamer ook een “evacuatiekind” geboren en hij werd genoemd Frans.
- **Familie Ramakers:** In de volksmond genoemd bij tante Jèt. Bij hun was ook de familie van de Laar geëvacueerd die een zoon hadden die één jaar priester gewijd was en deze heeft veel assistentie kunnen verlenen aan Pastoor Cramer, wiens assistenten Römken en Franssen waren moeten duiken omdat ze gezocht werden door de Duitsers ivm verzetswerk. Hij bracht o.m. de Heilige Communie bij ondergedoken mannen, was natuurlijk voor beide partijen levensgevaarlijk maar het is gelukkig altijd goed gegaan.
- **Familie Teun Bongers:** Buiten de families die er geëvacueerd waren, waren er ook nog twee kamers verhuurd aan de familie Sjang van Buggenum, wiens zoon Lei ook anderhalf jaar in de oorlog in het “Pastorie Lazaret” verzorgd is, in verband met difterie. Mia van Neer(latere echtgenote van Thei Golsteijn) vertelt nog het volgende verhaal: “In de evacuatieperiode was het besmet zijn met luizen schering en inslag en bijna niemand bleef daarvan gespaard. Een probaat middel was de luizenkam. Omdat je die niet ging gebruiken in de kleine ruimtes waar het propvol mensen zat is duidelijk. Zij toog op zekere dag naar hun eigen woning naast de kerk in Pey. Maar dit was sperrgebied en daar mocht je niet komen, desondanks waagde ze het er toch op. Daar aangekomen liet ze de klompen aan de trap staan en ging naar boven naar een slaapkamer waar een spiegel hing om met de kam aan de slag te gaan. Plots hoorde zij echter beneden een Duitse militair roepen: wass müssen Sie da oben ? Zij moest naar beneden komen en met de militair naar de kelder en ze had vreselijke angst. Het bleef echter bij een flinke uitbrander en ze moest zich bij de Ortskommandant vervoegen. Als

represaillemaatregel moest ze in de keuken gaan werken bij de toenmalig landbouwschool. Daar is ze slechts een dag naar toe gegaan omdat het toch wel een gevaarlijke onderneming was, want de oorlog liep op zijn einde en het granaatvuur werd steeds erger. Toen ze na de oorlog vanuit het evacuatie adres naar huis gingen hebben ze zich een weg door het puin moeten banen op de Kerkstraat, want de afgeschoten kerktoren was grotendeels op straat terecht gekomen.

- **Familie Maan Wolfs.**

Bij de familie Wolfs waren ook geëvacueerd de families Simons. Fin Simons verstrekt de volgende informatie. “Greet Metsemakers-Simons kon niet mee evacueren want zij moest thuis, waar de Duitse keuken was geïnstalleerd, koken voor de “sjansers” en Fin heeft toen de 3 kinderen van Greet meegenomen naar Wolfs, waar ook de familie Roebroeks-Simons onderdak had gevonden. Wij hadden de beschikking over twee kamers. De familie Wolfs was erg behulpzaam want zij sliepen met 5 personen in een bed. Broer Jan zwierf overal rond want hij was slager en er moest veel vee geslacht worden dat niet mee kon met de evacuatie, o.a. in Stevensweert en Ohé en Laak “

- **Familie Tante Marie Theunissen:** Aangezien tante Mrie Theunissen al vrij vroeg alleen kwam te staan, omdat haar broer overleed, is Wil Theunissen daar ‘grootgebracht’. De belangrijkste functie van deze boerderij was, buiten de opvang van de evacués, de huisvesting van de noodkerk van Pastoor Cramer. Wij verwijzen hiervoor dan ook naar de samenvatting van “Pastoor Cramer in Oorlogstijd” opgenomen op de website “Pejjerlandj” van Thei Golsteijn en de oorlogsklapper van Né Rutten. Bij de familie Theunissen was ook de gaarkeuken, dat was niet ongunstig voor de omgeving, naderhand ook van de Engelsen.

Tina Vergoossen (van Nolle Koab) weduwe van Pierre van Neer, die bij Drikske Scheres geëvacueerd was vertelde ons nog dat zij nooit meer zo’n mooie ontroerende nachtmis heeft meegemaakt als met Kerstmis 1944. Pap had de kinderen de grootste klompen laten aandoen, zodat er nog wat stro bij kon want het vroor dat het kraakte, en hij verwachtte dat er zoveel volk zou komen en dat ze toch buiten moesten blijven staan en dat had hij goed ingeschat het was ontzettend druk honderden mensen, zowel Nederlanders als Duitsers en toen het lied Stille Nacht werd ingezet en dit internationaal gezongen werd gingen haar de rillingen langs de rug en werd de verschrikking van de oorlog voor even vergeten en waren alle mensen “Brüder”

Tina “verklapte” dat ook zij degene was die van pastoor Cramer een oorvijs had gekregen, zoals in zijn boek omschreven staat.

- **Familie Bert van Neer:** Alle getrouwde familieleden streken weer op het oude nest neer. Bert van Neer maakte een indeling voor de slaappleatsen, men was van elkaar afhankelijk en dan is de verstandhouding meestal wel goed. In de loop van de evacuatietijd is de familie van Neer- Gerrits teruggegaan naar hun eigen huis om de Hoogveldsweg, omdat in hun woning inmiddels wel vreemde mensen binnen mochten. Bij Bert van Neer was ook melkdistributie voor kinderen beneden vier jaar. Dit kwam omdat Bert jr. op de zuivelfabriek werkte. Heel angstige momenten waren toen de Duitsers vanaf St. Joost op de Engelse tanks begonnen te schieten die bij tante Trui Beunen gestationeerd stonden en die zich toen spoorslag terugtrokken richting Sleik. Bij Bert van Neer zijn toen drie granaten ingeslagen maar hebben wonder boven wonder geen persoonlijke ongelukken veroorzaakt. Toen de Engelsen naderhand weer hun aanval voortzetten, heeft de infanterie bij de boeren in de buurt, op de hoozolders veel Duitsers gevangen genomen.

- **Familie Trui Beunen-Smeets:** Het hoofd van het gezin was op 24 mei 1940 in Frankrijk doodgeschoten, Thei Beunen was als lid van de luchtwachtgroep moeten vluchten. Tante Trui moest toen met drie kleine kinderen de hele oorlog nog meemaken. In een artikel over de bevrijding van het Hingen hebben we hier aandacht geschonken. Tevens hebben hierover al diverse publicaties plaatsgevonden en willen wij niet in herhaling vallen. Ook Pejjerlandj en de Oorlogsklapper van Né Rutten maken hier gewag van. Nadat in oktober 1942 het bombardement op Geleen heeft plaatsgevonden is ook de fam van Kempen naar het Hingen verkast naar het kleine huisje naast Trui. Ze waren met 11 personen. In de laatste periode van de evacuatie is ook Til Slangen vanaf het Böske naar Trui gekomen, vermoeden bestaat dat, dat was omdat daar ook Sjang Maassen geëvacueerd zat. Ze is later met hem getrouwd, dus. Ook deze families hebben in de dagen dat het front stagneerde op het Hingen, het verschrikkelijk oorlogsgeweld van dichtbij meegemaakt. Bij hun in de voortuin stond een lichter type tank. Men had de informatie gekregen dat er in het huis van Broen, schuin tegenover, zich heel wat Duitse Fallschirmjäger verschanst hadden die van geen overgave wilden weten. Er werd toen gericht op dat huis geschoten en een gedeelte van de zijgevel werd weggevaagd en toen zag men dat ook de jonge Fallschirmjäger hun angsten hadden want ze kwamen naar buiten gerend en stoven in hun witte pakken alle kanten op voornamelijk richting St. Joost, van waaruit hun kompanen nog fanatiek weerstand boden.

Hoogveldsweg:

- **Familie Nic Bosmans:** Dit was de eerste familie aan de zuidzijde van het Hingen die niet hoefde te evacueren. De families die ook aan de Hoogveldsweg woonden tussen Bosmans en de kerk van Pey moesten wel verhuizen. Zodoende kwam de familie Bairke Beckers het eerste huis van de Hoogveldsweg, zonder Bair jr. die bij bakkerij Gijzen werkte en zodoende ontheffing verkreeg, bij hun terecht. In de gebieden die volgens de evacuatieverordening moesten verhuizen kregen de middenstanders die de Duitsers van dienst konden zijn wel eens ontheffing: men denke dan aan slagers, bakkers, artsen e.d. Bij Bosmans had ook een familie Bemelmans onderdak gevonden, dit was nog al een gegoede familie want zij hadden de butler, Jan Kortekaas en veel speciale dingen zoals goede boter e.d. bij zich. Maar de spullen raken al gauw op als er geen nieuwe aanvoer komt.
- **Familie Wed. Neel Broos-Heltzel:** Weduwe Broos woonde alleen met 5 dochters. Als voor de evacuatie het oorlogsgevaar grotere vormen aannam ging de familie Bosmans wel eens bij de familie Broos slapen. Tijdens de evacuatieperiode waren er ook Duitsers ingekwartierd alsmede 27 burgers, die liefdevol opgevangen werden.
- **Familie Drikske Scheres:** Aangezien in de eerste evacuatieverordening stond dat ook het Hingen moest evacueren waren Sef en Zus Scheres met hun kinderen al verkast naar Maria Hoop waar Zus haar familie woonde. Zij zijn daar de hele evacuatieperiode gebleven. Hierdoor kwam er natuurlijk meer plaats voor andere evacués en familieleden. De familie Vergoossen uit Pey van “Nolle Koab” alleen al waren met 9 personen. Tina Vergoossen heeft gezorgd voor het verstrekken van de evacuatie gegevens en haar gevoelens over de Kerstnacht 1944 weergegeven. Buiten de ingekwartierde Duitsers bestond het “Evacuatie gezin” uit 34 personen.

- **Familie Wullemke Beunen:** Wullemke Beunen had een café en landbouwbedrijf en was tevens een verblijfplaats voor veel ingekwartierde Duitsers. De café was ingericht voor de opvang van de jongens en mannen die moesten gaan “sjansen” in de omgeving. Er lagen strobalen om eventueel te overnachten. De zonen van Wullemke hebben vaker (jonge) mannen door de achterdeur laten ontsnappen, maar sommigen begrepen het niet en liepen via de “vaart” weer terug naar de voorkant van het huis en werden daar weer opgepakt. Er werden ook koeien gestald van geëvacueerde mensen die vergunning hadden om een koe te mogen behouden in verband met het grote aantal kinderen. Een voorbeeld was de familie Pex die vanaf Ohé en Laak die een koe hadden mee mogen brengen en geëvacueerd waren bij Bair Beckers op de Hoogveldsweg, zij hadden 7 kinderen. De familie van Wullemke Beunen heeft ook een voorname rol gespeeld in de voedselvoorziening en het omzeilen van de Duitse voorschriften.
- **Familie Frans Theunissen:** ,zij waren met 6 personen.Tevens woonde gehuurd bij hun in huis de familie Wijers. In de evacuatietijd waren de zonen Pit(Peter) en Chris Theunissen met hun families ook weer teruggekomen naar hun ouderlijk huis. In totaal verbleven in de evacuatietijd 48 personen in de woning, van 7 november 1944 tot 21 januari 1945. Een van de meest aangrijpende en beangstigende momenten was na de mis van oud jaars nacht 1945. Laconiek werd gezegd de Duitser krijgen een serenade gebracht maar het was een inferno van vuur en lawaai. Bommenwerpers scheerden over het Hingen en lieten enkele bommen vallen gelijktijdig begon de artillerie met een angstaanjagend salvo. De mensen doken weg in alle mogelijke schuilplaatsen. Na afloop van deze geallieerde aanval zijn de inslagen geteld rond het huis van de familie Theunissen, dat bleken er 78 te zijn, Maria Joosten kan zich dit nog haarfijn herinneren en het huis had geen enkele averij opgelopen. Uit dankbaarheid heeft de familie na de oorlog een kruis geplaatst op de Hoogveldsweg dat er nu nog staat.

Kruis Hoogveldsweg

- **Familie Wed. An Baaten:** De vader van het gezin was al in mei 1940 overleden en Tant An bleef toen met 12 kinderen alleen over. Als je dan ook nog twee zonen verliest door granaatvuur dan is weer eens duidelijk hoe wreed en onbarmhartig oorlogen zijn. Op de website Pejerlandj en in de oorlogsklapper, over de oorlogsslachtoffers van Pey, van Né Rutten is dit afschuwelijk gebeuren opgenomen. In het huis van de fam Baaten werden 26 evacuée's gehuisvest.
- **Familie Flup Jeuken:** De familie bestond uit vader en moeder en zeven dochters. Bij de fam Jeuken was ook geëvacueerd de familie van Meister Aben die zich tevens ontfermd hadden over Toosje Vullings, die bij een granaataanval door de geallieerden haar beide ouders en een zusje verloren had en een ander zusje lag gewond in het ziekenhuis te Roermond. Toen het Hingen weer eens onder granaatvuur gelegen had, heeft Toosje ook veel geluk gehad, want de

plek waar ze juist van tevoren gelegen had werd door een granaat getroffen. Naast de 9 families waren er nog 27 evacués in huis. Volgens Riek waren Meister Aben en Tante Lieën degenen die regie voerden, hetgeen ook wel nodig was bij zo'n grote familie en de Duitsers ook nog wel een graantje meepikten.

- **Familie Toon Rijks:** Het verhaal van de familie Rijks is ook opgenomen in de bij de familie Baaten vermelde publicaties. Vader Rijks werd zwaar gewond door granaten en is meegenomen door Engelse militairen naar een onbekend lazaret en is een aantal weken vermist geweest. Hij is aan zijn verwondingen bezweken en begraven als ongeïdentificeerd, maar is uiteindelijk toch getraceerd en geïdentificeerd en later herbegraven op het kerkhof te Pey. Achteraf bleek dat moeder Rijks ook nog in verwachting was van haar zoon Antoon die op 18 september 1945 is geboren. Het stadium was zo pril dat ze hier nog geen weet van had. In de aanvullende gegevens afkomstig van Toine Reynen, die met zijn ouders bij Toon Rijks geëvacueerd was, blijkt dat Toon, Toine en zijn vader buiten het granaatvuur aan het gadeslaan waren en dat zij ook getuigen waren van het afschieten van de toren van de kerk van Pey en plotseling liet Toon een gil en zakte zwaargewond in elkaar en hij verloor veel bloed, hij is waarschijnlijk getroffen door granaatsplinters. Het was op de Hoogveldsweg toen een grote chaos want de "Slag om het Hingen" was in volle gang. Het front kwam stop te liggen op de hoek van de St. Joosterweg. Engelse militairen hebben eerste hulp verleend aan Toon en hem toen in de chaos meegenomen en naar een lazaret gebracht, maar niemand wist waar.

Omdat na een aantal dagen misschien wel enkele weken nog niets vernomen was over Toon, zijn Vader Reynen en Sjeng Weyers op zoek gegaan in ziekenhuizen en lazaretten. Toine, die enkele jaren Mulo gevolgd had en wat schoolengels kende, ging mee als tolk. Helaas zonder resultaat. Later is men er achter gekomen dat Toon in een lazaret in Holtum terecht was gekomen.

In de Planten:

- **Familie Thei Wolfs:** Bij Wolfs waren de twee voorste kamers door de Duitsers in gebruik genomen als opslagruimte van levensmiddelen. Thei Wolfs werd tijdens een razzia opgepakt en naar een verzamelplaats bij Graadje Vergoossen gebracht. Beth was hoog zwanger van Theo en heeft toen via een Duitse officier, die met haar mee ging, hem vrij kunnen krijgen. (Haar zus Til Heinen was ook in verwachting van Jan maar in een priller stadium). Thei is toen net als alle gezinshoofden uit de Planten t/m Jac Verheyen gaan werken bij Thei Beunen. Hier moesten in de schuur van allerlei werkzaamheden worden verricht, en in de voorkamer werden aardappels en appels geschild. Bij Beunen was ook het verzamelpunt voor het sjansen in de kalverweide. Zodoende was men vrij voor de arbeitseinsatz. Jan Wolfs heeft in december 1944 nog veertien dagen in de pastorie gelegen wegens besmetting met difterie. De patiënten werden verzorgd door Liesbeth Postel, de maagd van Pastoor. Zij had daarbij hulp van Lieke/Marieke ? van Neer.

Theo Wolfs is geboren op 25 november 1944 en Jan Heinen op 9 juni 1945.

- **Familie Jan Ramakers:** Bij deze familie waren Bertje en Greet van Neer huurders. Toen Bertje tijdens een razzia werd opgepakt heeft ook Greet, die ver in verwachting was, door een scene en met behulp van de Ortskommandant die bij Hub. Verheyen ingekwartierd was, Bertje alsmede Graadje Vergoossen, waar zij werkte, vrij kunnen krijgen. Het kind waarvan Greet in verwachting was is naderhand helaas overleden.

- **Familie Hub Verheyen:** De Ortskommandant met zijn staf waren bij Hub. ingekwartierd, dat leverde wel eens voordelen op. Het was niet de slechtste Duitser en mensen uit de buurt gingen wel vaker om raad en hulp vragen, waarbij hij zich vrij humaan opstelde. Hun vijfde kind Ton werd geboren op oudjaarsdag 1944/1945 in de kelder.
- **Familie Pieër Maessen:** Pieër was vrachtrijder en had een grote garage en deze ging na verloop van tijd dienst doen als keuken voor de Duitsers. De kok was een Russische krijgsgevangene genaamd: “Nade”. Aangezien hij geen echte Duitser en zeker geen Nazi was viel met hem wel eens te handelen en de buurt heeft hier ook dankbaar gebruik gemaakt. Dat was een welkome aanvulling op de normale “dagmenu’s” die niet voor het uitkiezen waren in die periode alleen zo samengesteld konden worden dat het hongergevoel weg was. Aangezien Hingen nogal een landelijke omgeving was waar niet alleen de boeren land bewerkten maar het vrij normaal was dat een gezin wat kippen, een varken en een stukje land bewerkte viel het met de voedselvoorziening, vergeleken met de grote steden, best mee. Echt hongervrij was er niet bij, de mensen waren erg humaan op dat gebied. Uitzonderingen bevestigen natuurlijk altijd de regel.
- **Familie Driek Rutten:** Deze familie heeft ook haar portie van de oorlog meegekregen de meest ingrijpende zaken waren:
De oudste zoon Graad heeft meer dan anderhalf jaar in een Duits arbeidslager moeten werken onder niet al te prettige omstandigheden, o.a. ketelsteen verwijderen uit tankwagens en heeft daar ook een gehoor irritatie aan over gehouden. Op 5 januari 1945 kwam hij thuis, doordat hij door toedoen van Chris Laumen, zijn neef, had weten te ontsnappen uit het kamp. Hij heeft pas jaren later de erkenning van oorlogsslachtoffer gekregen. Bij een granaatinslag thuis kreeg hij in de januari 1945 een granaatscherf in zijn rug. Bij gebrek aan voldoende medische hulp werd de wond provisorisch dichtgemaakt. Op het einde van de Hingender oorlog 20 januari 1945, is hij in het “lazaret” bij Graadje Vergoossen terecht gekomen van waaruit hij o.a. samen met Lie Laumen-Zeelen, zijn tante, naar het ziekenhuis in Sittard is vervoerd. De wond werd opengemaakt en gereinigd, dit had geen dag langer moeten duren dan was het fataal geweest volgens de artsen.

Zoon Sef werd eind oktober 1944 opgepakt samen met Pie Wienen en Pit van Kempen, toen ze terugkwamen van het koeien drijven naar Duitsland, die door de Duitsers voor de Heimat gevorderd waren. Zij waren wat ver voor het “konvooi” uitgereden met paard en wagen en kregen het verwijt dat ze ontsnappen wilden. Zij zijn toen in Kirchoven moeten gaan sjansen. Toen hij een dag verlof kreeg om zijn familie te bezoeken is hij onderweg vaak van de geleende fiets in een greppel moeten springen om zich te beschermen tegen granaatvuur. Zijn moeder Lies Rutten heeft hem via de Ortskommandant vrij kunnen krijgen d.m.v. een doktersattest. Hij was hier zelf niet zo gelukkig mee omdat hij vond dat hij zijn kameraden hierdoor in de steek liet. In de decembermaand 1944 is hij toch nog moeten gaan duiken, bij Verkooyen op zolder, omdat toen alle mannen werden opgepakt, ondanks mankementen. Op advies van Driek heeft hij zich naderhand ook gemeld bij Thei Beunen om te werken.

Dochter Antje lag in het sanatorium in Horn omdat zij aan t.b.c. leed, in de coöperatie te Koningsbosch waar ze werkte was begin veertiger jaren een epidemie uitgebroken. Op bezoek gaan werd hoe langer hoe moeilijker. Door het dreigende oorlogsgevaar en de vervoersproblemen. Toen via, via vernomen werd dat Antje weemoed naar huis had, heeft Driek een fiets in elkaar gepruts met vaste banden en kon niemand hem meer tegen houden om zijn dochter te gaan bezoeken. Op de brug in Roermond aangekomen werd zijn fiets

door een Duitser afgenomen en daar was niets aan te doen. Driek merkte later op als ik niet aan mijn gezin gedacht had dan had ik die Pruus met fiets en al de Maas in geflikkerd. Dat de familie van zijn eega die in Duitsland woonden en daar getrouwd waren, vele jaren na de oorlog niet welkom waren in huize Rutten, moge duidelijk zijn.

Antje in sanatorium Hornerheide

Antje (r.) samen met nichtje in tuin ouderlijk huis Rutten

Mechel Zeelen, die zwaar gewond was aan een been dat naderhand geamputeerd is in het ziekenhuis, heeft ook enkele weken onderdak gehad, voordat ze door Sjang Oelers met paard en wagen, door het granaatvuur heen naar het ziekenhuis in Roemond is vervoerd waar ze op 19 februari 1945 is overleden. Neerke Zeelen was met zijn familie geëvacueerd bij Driek Rutten. Hun zoon Jan Zeelen is op 25 februari 1945 overleden bij het ontploffen van munitie, hij was toen 13 jaar oud.

Driek Rutten was een persoonlijkheid, die duidelijk de leiding had en in voorkomende gevallen ook de beslissingen nam in zijn huis waar dagelijks 37 mensen, exclusief de militairen, hun draai moesten vinden. Ook de militairen respecteerden hem om zijn eerlijkheid en rechtdoorzee manier van optreden. Hij nam geen blad voor de mond en riep ook hen tot de orde indien er zaken gebeurden die niet humaan waren.

Wanneer er razzia's dreigden en de jacht op de mannen van 16 tot later 65 jaar werd ingezet, was zijn bedje letterlijk gespreid in de voorkamer waar medicijnen en controlebriefjes voor t.b.c. duidelijk zichtbaar werden uitgesteld. Als de Duitsers in de gaten hadden wat er aan de hand was waren ze vlugger buiten dan binnen.

Bij een voltreffer van een granaat op het huis, die geheel onverwacht kwam, werden drie personen gewond en er brak een behoorlijke paniek uit want men was net bezig met het middagmaal. Naast Graad werden ook gewond Lie Laumen, granaatscherf in een arm en een gast uit Susteren die als passant een hapje mee mocht eten. Een granaatscherf sloeg een stuk van zijn hand weg. Iedereen spoedde zich naar de schuilkelder, die achter het huis in de tuin gebouwd was. Naast de "hoofdschuilkelder" was er ook nog een kleine schuilkelder gemaakt.

Deze granaat had behoorlijk wat averij veroorzaakt. Want naderhand moest, vanwege de regen of sneeuw, met de paraplu open boven het fornuis eten gekookt worden. Verlichting werd gemaakt met de bekende fiets, waarop om beurten getrapt moest worden om een beetje licht te krijgen.

Bij de opmars van de Engelsen posteerde zich een tank tussen Rutten en Heltzel. Hij vuurde acht schoten af richting Leenderhof, het huis daverde op zijn grondvesten en verschillende ruiten sneuvelden. Omdat er acht hulzen achterbleven was ook duidelijk dat er 8 schoten afgevuurd waren. Naderhand is via, via vernomen dat de bewoners ontzettend

geluk hebben gehad, door dat de Duitsers niet teruggevuurd hebben, omdat hun kenbaar was gemaakt dat er zoveel burgers in de Planten zaten.

Op 21 januari 1945 kwam de lang verwachte bevrijding met een bittere nasmaak en het grote probleem van Antje, die nog steeds in Hornerheide lag en haar gezondheidstoestand werd steeds slechter. Zij is uiteindelijk op 11 oktober 1945 overleden. Zij had haar jongste zus (Truus) en broertje (Né) jaren niet gezien. Beneden de veertien jaar mocht men namelijk niet op bezoek gaan in het sanatorium. De eerste tijd van haar ziekte heeft Antje in een houten gebouwtje in de tuin van haar ouderlijk huis moeten doorbrengen.

Op haar gedachtenisprentje zijn de woorden neergeschreven die ze aan de verzorgers van het sanatorium had toevertrouwd, dat ze haar leven wilde opofferen als haar familieleden maar gespaard bleven. Mensen uit haar nabije omgeving wisten dat dit geen loze kreet was omdat Antje een heel lief zachtaardig meisje was. Zij werd slechts één en twintig jaar.

In de evacuatie tijd was het niet alleen kommer en kwel want bij de evacués waren best wel figuren bij waarbij Driek ook wel eens corrigerend moest optreden, denk maar eens aan de gebroeders Laumen: Chris, Harie en Hub. En niet te vergeten Chris Zeelen zoon van Bair Zeelen. Harie en Chris van “Bair” sponnen wel de kroon. Zij speelden het klaar om zich bij de sjansers te voegen die na gedane arbeid bij Thei Beunen wat shag en sterke drank kregen. Zij smeerden wat modder op het gezicht, deden oude laarzen aan en legden een oude schop over hun schouders en zo leken het echte “sjanser” ondanks hun 15 jaar.

Bij Pieër Maessen was de gaarkeuken en de kok was Nade, een Russische krijgsgevangene, waarvan zij wisten dat die graag jongere jongens zag, hiervan maakten zij een spel door zich beperkt aan Nade op te dringen zodat de kompaan voedsel kon laten verdwijnen door de achterdeur. En na een seintje gingen ze er samen snel van door.

De bevrijding op 21 januari 1945 bracht wel een grote opluchting teweeg maar de vreugde had toch grote beperking.

In de wederopbouwperiode direct na de oorlog heeft het gezin van Driek gedurende enkele maanden onderdak gekregen bij Thei Beunen, die zich erg humaan opstelde voor wat betreft kost en inwoning.

Familie Sjang Graus: De familie van Sjang en Stien Graus hebben hun huis, ondanks dat ze zelf 8 kinderen hadden, opengesteld voor diverse evacuatie gezinnen. Ze hebben ook steeds veel Duitse militaire ingekwartierd gehad. De schuur werd o.a. gebruikt als slachthuis voor de Duitsers. Slager Schulpen (vader van Ernest) moest daar voor de Duitsers slachten. Overdag was dat legaal onder toezicht van de Nazi's maar in de avonduren en in de nacht werd ook wel eens illegaal het slagersmes gehanteerd. Hierin werd men, hoe nijpender de voedselsituatie werd, steeds handiger. Er waren ook wel eens Duitsers die een oogje toeknepen als ze de ellende van de burgers zagen. Melk was ook een van de meest elementaire voedselproducten. Hieraan was niet zoveel gebrek omdat er een paar koeien ter beschikking waren die tegenover hun huis in een wei liepen. Aangezien de Duitsers tegen het einde van 1944 bijna alles gingen vorderen kwam de laatste koe ook aan de beurt. Toen heeft Stien met behulp van veel mensen uit de buurt toch alle register moeten open trekken om de koe te mogen behouden, maar het is uiteindelijk toch gelukt, omdat er nog al wat kleine kinderen in de omgeving verbleven. Het einde van de oorlog kwam met de tragische gebeurtenis dat de vader van de familie Leurs, die bij hun geëvacueerd was, op de Dijk door een Duitse sluipschutter werd doodgeschoten. Hij was op weg naar huis om alvast wat spulletjes te brengen want Echt was al bevrijd. Hieraan is ook aandacht besteed in de publicatie over het Hingen en op de website “Pejjerlandj.

Een voorval van humaniteit van de Engelsen kan Mia Graus zich nog goed herinneren. Dat was het volgende: De Engelsen waren via de Hoogveldsweg al opgerukt tot aan In de Planten, waar nu speeltuin Hingen is. De Duitsers hadden zich teruggetrokken tot in de

laatste huizen van In de Planten bij Rutten, Helsen en Graus. Toen de Engelsen hun vuurmonden richten op de Duitsers die hier verschanst waren heeft Bair Zeelen, die de Engelsen tegemoet was gegaan, te kennen gegeven dat er ook nog veel burgers zaten, waarop werd afgezien van het beschieten van de Duitsers omdat deze toch aan het terugtrekken waren richting Leenderhof/Kranenbroek. Toen de Engelsen ook de laatste huizen van In de Planten veroverd hadden en hier hun mitrailleurs opstelden en deze richten op het voornoemde gebied werden opeens een aantal Duitse soldaten gesignaleerd in witte pakken (fallschirmjäger) die bij Leenderhof door het veld liepen en als duidelijk doelwit afstaken tegen de achtergrond van de groene heggen van Leenderhof. De commandant gaf opdracht om de mitrailleurs geschutsklaar te maken. Vader Graus met Harie (6 jaar oud) stonden in de nabijheid op een beschut plekje. De commandant wilde bevel tot schieten geven en keek nog eens in de richting van Harie en gaf toen geen vuurcommando. Sjang Graus vermoedde dat de commandant zich toen gerealiseerd heeft hoe jong de Fallschirmjäger waren.

Woning van de fam Graus in de tweede wereldoorlog

Familie Thei Beunen: de familie Thei Beunen was een boerengezin, speelden dus ook een centrale rol in het oorlogsgebeuren. Van de ruimtes werd vaak door de Duitsers gebruik gemaakt en voor wat de voedselvoorziening betreft speelden zij ook een essentiële rol. De schuur werd door de bezetters ingericht als een soort werkplaats waar van allerlei soorten werkzaamheden verricht werden. De voorste twee kamers van het huis waren de “Schilkamers” voor aardappelen en appels voor de voedselvoorziening van de grote monden van de Duitsers. Vanuit hier werd de voedselvoorbereiding gedaan voor de gaarkeuken die bij Pieër Maessen in de garage was ingericht. In de laatste oorlogsmaanden was hun boerderij ook de verzamelplaats voor de sjansers die in de omgeving aan de slag moesten. Veelal in de Kalverweide waar een sterke verdedigingslinie werd aangelegd om de aanval van de Engelsen vanuit Pey te pareren. Aan het eind van de week kregen de sjansers als beloning een weinig tabak en wat drank. Het voordeel voor de omgeving was dat de mensen die hier werkten meestal vrijgesteld werden voor de “Arbeitseinsatz”

Op den Dijk:

- **Familie Graadje Vergoossen** (verhaal is in kroniek Hingen opgenomen))
- **Familie Pit v.d. Ven:** Volgens Jo v.d. Ven waren er bij hun thuis, volgens de door hem gehoorde overleveringsverhalen, tientallen mensen geëvacueerd, voornamelijk uit Susteren. 20 januari 1945 kwamen daar zijn opa en oma met verschillende familieleden bij, omdat hun huis in brand stond. Het bittere einde van de bevrijdingsvreugde kwam door het

verongelukken van Sjra tezamen met Leo van Bezel (zoon van Bair), door oorlogsmunitie. Sjra was toen net tien jaar oud. Zie het aparte verhaal over de bevrijding van het Hingen op de website Peijerlandj. Het fatale ongeluk gebeurde op 2 februari 1945. Sjra was geboren op 16 november 1935.

St Joosterweg:

- **Familie Wullem Beunen :** In de volksmond: bij Perjan genoemd (de vader van Wullem). Daags voor de bevrijding vond de dramatische gebeurtenis plaats waarbij vader Beunen het leven verloor, terwijl hij bezig was met het schoonmaken van bieten. De taak van de vaders, zeker van grote gezinnen, was zo veelzijdig dat ze niet op elk oorlogsgevaar direct konden reageren, helaas. Het einde van de oorlog werd dan ook geen bevrijding, want moeder Liëнке kreeg heel wat voor de “kiezen” Zeker deze vrouw met 10 kinderen en nummer elf op komst, alsmede vele andere oorlogsweduwen, verdienen een standbeeld en veel respect. Ook deze gebeurtenis is opgenomen in de aparte oorlogsklapper en op de website “Peijerlandj”.
- **Familie Wullem Hover:** In de volksmond was het Wullem vanne Köster. Het huis van de familie Hover had drie voltreffers gehad toen de strijd om Hingen en St. Joost was losgebarsten. Zij hebben toen hun heil gezocht bij de overbuurman Graadje Vergoossen en daar de laatste dagen voor de bevrijding doorgebracht. Dat je ook door de bevrijders verdreven kunt worden hebben zij aan den lijve ondervonden. Want zij moesten op de dag van de bevrijding “moven” uit de kelder want die moesten de Engelsen hebben voor de inkwartiering van de verbindingstroepen. Uit strategisch oogpunt is dit wel te begrijpen maar het moet je maar net overkomen. Ze konden niet terug naar hun eigen huis, want dat was te gevaarlijk want de beschietingen vanuit St. Joost bleven voortduren en was onbewoonbaar door de granaat inslagen.

Samen met de familie Peerbooms die bij hun geëvacueerd was gingen ze naar Schilberg-Pey. Onderweg moesten ze herhaaldelijk dekking zoeken in een greppel of iets dergelijks omdat de granaten hun nog om de oren vlogen. De familie Peerboom had ook nog een Paard bij zich dat ze bij Wullem veilig hadden kunnen stellen voor de Duitsers. Aangekomen op de Bosstraat bij het huis van de Peerbooms mocht deze familie blijven maar de familie Hover niet. Deze moest zich naar een verzamelpunt op de Bosstraat te Schilberg begeven, bij Leike Hansen. Van daaruit werden ze met militaire voertuigen richting Sittard gebracht. In de buurt van de Slek hebben ze de voertuigen nog moeten verlaten om te schuilen voor de aanhoudende granaatregen. Op hun verdere weg kwamen ze een aaneengesloten colonne militaire voertuigen tegen op de Rijksweg.

Nadat ze in Sittard de medische dienst gepasseerd waren konden ze uit een bepaald aantal verblijfplaatsen kiezen en Wullem koos toen voor een boerderij te Geleen waar ze zich ook nog nuttig konden maken. Daar zijn ze toen naar toegebracht en hebben daar tot eind mei 1945, het einde van de totale oorlog in Nederland, moeten wachten tot ze naar huis konden.

Thuis aangekomen waren ze wel bevrijd maar het huis was een grote ravage en moest aan de wederopbouw begonnen worden. Hub was toen jammer genoeg nog te jong om het stukadoorsvak uit te oefenen, wat hij later tot in de perfectie beheerste.

- **Familie Bair van Bezel:** In dit huisgezin speelde zich na de bevrijding een groot drama af. Hun zoon Leo verongelukte op afschuwelijke wijze door het ontploffen van oorlogsmunitie waar hij samen met zijn vriendje Sjra van de Ven (zoon van Pit) verkeerd mee was omgegaan. Dit gebeurde in de wei tussen Sjang van Bezel en Graadje Vergoossen. Hierdoor was de vreugde van de bevrijding snel voorbij, Leo was slechts negen jaar oud. Dit gebeuren is ook opgenomen in de reeds eerder genoemde oorlogsbundel c.q. website.

- De Families in “t Böske” (Fritske Vergoossen, Harieke Vergoossen, Cilia Vergoossen, Deneer, Sjang Beunen-Vergoossen) zijn de bevrijdingsperiode ook niet ongeschonden doorgekomen. De meest ingrijpende gebeurtenis was bij Cilia Vergoossen. Hier was de familie Slangen van de Sleik geëvacueerd. Drie zonen van de familie moesten op de Sleik blijven om te sjansen. Tinus Vergoossen was getrouwd met een dochter van Slangen. Toen Pit op 20 januari vanuit de Sleik het goede nieuws kwam brengen, staande tegen een deurpost, dat de Sleik bevrijd was en de familie ’s anderendaags naar huis zou kunnen volgende een verschrikkelijke knal tengevolge van een granaat die insloeg bij Cilia, dit kost Pit het leven en Matje die met hem meegekomen was werd levensgevaarlijk gewond. Wij verwijzen u voor nadere informatie naar Peijerlandj en de Oorlogsbundel.

De evacués bij de families Deneer en Beunen deden veel gezamenlijk met de beide families. Er waren ook veel Duitsers ingekwartierd.

Bij Sef Theunissen in de bocht van de St. Joosterweg lagen alleen maar Duitsers ingekwartierd in de stallen en schuur omdat deze boerderij veel ruimte had en op een strategisch gunstig punt lag. De verhouding en het leefklimaat van de Duitsers met de familie was vrij goed waarvan Sef Theunissen en ook de omgeving vaker profijt hadden. Vanaf dit punt zijn de enerverende gevechten begonnen bij het veroveren van de St. Joosterweg. De verkenningsstanks kwamen tot op de bocht en bepaalden van daaruit hun strategie en vuurden hun eerste salvo’s af. Het scenario van de bevrijding van dit laatste stukje Hingen is vastgelegd in een apart hoofdstuk.

- **Familie Graadje van Pol:** Er is een apart verhaal gemaakt over de “Slag om de St. Joosterweg” waar we naar verwijzen. In dit onderdeel willen enkele aparte gebeurtenissen bij Graadje vermelden.

De oudste zoon Pierre was in Helden-Panningen ontsnapt uit een Razzia convooi. Hij hield zich verscholen in de bossen aldaar en had zich voor de nacht een beschutte plek uitgezocht. ’s Anderendaags ging hij op zoek naar voedsel en kwam toen een boer tegen. Deze had wel begrip voor zijn situatie en hielp hem zijn schuilplaats wat gerieflijker te maken. Hij heeft hem toen ook enkele dagen van voedsel voorzien. Bij de boer waren ook Duitsers ingekwartierd en een van de militairen volgde de boer op zekere dag, omdat hij iets in de gaten had en zo volgde een confrontatie bij Pierre zijn schuilplaats. De verstandhouding was gelukkig goed en de militair wilde aan de boer alleen een signaal afgeven. Er werd naderhand een compromis bereikt en Pierre mocht op de boerderij komen werken en daar is hij ook gebleven tot aan de bevrijdingsperiode.

Bij Graadje, waar de boerderij mudvol zat met eigen familie, evacués en ingekwartierde Duitsers, kwam op een dag tegen het vallen van de avond een familie uit Susteren aan de poort ze hadden een hoog opgestapelde handkar bij zich en konden nergens onderdak vinden. Na lang smeken en de verzekering dat ze ’s anderendaags weer zouden vertrekken streek Graadje over zijn hart en maakte in de schuur een plekje vrij zodat de familie toch nog een warm plekje had voor de nacht, want het was bitterkoud en er lag sneeuw.

Bij Graadje was in die dagen net geslacht en hing vlees, zoals gebruikelijk, aan de zolder te drogen. Dat was in een goed afgesloten ruimte, want je wist het maar nooit. De volgende morgen toen Graadje opstond en hij de gebruikelijke ronde maakte zag hij iets raars aan de ruimte met de vleesopslag, ofschoon de sloten nog dicht waren bleek toch ongewenst bezoek te zijn geweest. Er was vlees verdwenen, zijn gedachten gingen uit naar de laatst bijgekomen gasten omdat hij zijn andere inwoners wel vertrouwde. Toen hij in de schuur een kijkje ging nemen viel hij inderdaad niet net de neus in de boter maar in het vlees en hij was zeer teleurgesteld. Men had hem waarschijnlijk nog niet zo vroeg verwacht. Toen hij het vlees terug eiste werd het hoofd van de familie ook nog agressief en trok zelfs een mes. Graadje is

toen naar binnen gegaan en een van zijn zonen gewaarschuwd en ze zijn toen samen teruggegaan en Graadje gewapend met een voor de boeren gebruikelijk wapen de riek. Hij heeft hun toen gesommeerd om zo gauw mogelijk te vertrekken voorat er gekke dingen gingen gebeuren. Toen ze zagen dat het menens was zijn ze spoorlags vertrokken.

- **Familie Neer Scheres:** Achter in de tuin was een grote schuilkelder gegraven waarin de broers van Neer met hun echtgenotes verbleven gedurende de bevrijding. De echtgenote van Neer was in verwachting van Piet die in april 1945 geboren is. Sjang heeft niet stil gezeten want in die periode is zijn eerste kind verwekt. Direct na de oorlog heeft er zich, volgens zoon Jo, nog een levensgevaarlijke situatie voorgedaan omdat Mam met een ijzeren voorwerp rondliep dat ze als sieraad op de schoorsteenmantel wilde zetten, gelukkig dat een Engelse militair het zag en toen heel voorzichtig dat ijzeren voorwerp van haar afpakte, omdat het een handgranaat bleek te zijn. Van de fam. Kanters was een zoon niet meegekomen omdat hij ondergedoken was voor de NAZI's en zijn schuilplaats had ingericht in het altaar van de kapel van Schilberg, tegenover hun eigen woning. Hij kwam heel incidenteel op bezoek.

Kranenbroekerweg:

- **Familie Sjang Vergoossen:** (Sjang van Duereske) Uit de verhalen die tant Betje zich nog herinnerde en ook vertelde hebben we een episode opgenomen.
- Buiten de evacuée's en eigen familie waren er ook twee Duitsers ingekwartierd, die van het goed soort waren, die waren er ook. Ze heten Otto en Franz en hadden hun paarden bij hun in de stal staan. Bij de bureu Lei Gradussen was de keuken geïnstalleerd, maar toen het Duitse front zich terug begon te trekken moesten alle voorraden en materialen naar Eschweiler vervoerd worden, dat was bevel van hogehand. Hiervoor werden een aantal boeren opgeroepen die deze klus moesten klaren met paard en wagen, hierbij waren o.a. Sjang Vergoossen zelf, Sef Theunissen, Harie Meuwissen en Wullem Beunen (van Perjan) Begeleiders waren Otto en Frans. Toen ze de hele handel geladen hadden vertrokken ze via Maria Hoop richting Eschweiler in Duitsland. De eerste halteplaats was Maria Hoop en daarna ging de karavaan verder, echter zonder Sef Theunissen, die omgekeerd was en naar huis kon, hier was geen verklaring voor gegeven en maar geaccepteerd. Men had hierover wel zijn eigen gedachte. In Eschweiler aangekomen werden alle spullen afgeladen en kon overnacht worden. Na een poosje wenkte Otto naar Sjang en zocht een afgezonderd plekje op. Hij zei tegen Sjang dat hij vernomen had dat de Duitsers alle paarden en wagens zouden vorderen en dat hij op een onbewaakt moment op het kantoor van een van de "Hauptmannen" papieren had kunnen ritselen waarmee Sjang met paard en wagen de grens over zou kunnen en dat hij zo spoedig mogelijk moest vertrekken. Dat heeft hij dan ook gedaan, maar was toch blij dat hij ondanks de papieren van Otto veilig over de grens thuis kwam. Van zijn kompanen werd inderdaad alles in beslag genomen Naderhand heeft Otto wel het gerei kunnen terugsmokkelen en dit werd 's nachts naar de eigenaars teruggebracht met een kruiwagen. Na de oorlog is er nog jarenlang contact geweest tussen de familie Sjang Vergoossen en Otto en zijn vrouw Eva.
- Een ander verhaal van Otto is: Hij was nogal een avonturier en niet kapot van het Nazi-gebeuren, hetgeen Lies Hansse-Zeelen vertelde. Otto had zo zijn kanalen waardoor hij dingen wist, ook als er razzia's op komst waren. Dan kwam hij met een plateau wagen met stro naar het huis van Neerke Zeelen en kropen een aantal jongemannen onder het stro en dan reed Otto met hun rond tot de Grüne Polizei verdwenen was

- **Familie Lei Gradussen:** Bij de familie Gradussen was de Duitse gaarkeuken ingericht en hiervan kon de omgeving meeprofitieren. Burgers verrichten ook werkzaamheden, o.a. aardappelen schillen voornamelijk door meisjes en vrouwen uit de buurt. Bij Lei Gradussen hadden ze ook een gemetselde schuilkelder, dat was een luxe. De overburen de familie van An van de Ven maakte daar van tijd tot tijd dankbaar gebruik van. Zij hadden een zoon, Sef, die verlamd was en als de nood aan de man kwam stak een dochter van Lei, die niet voor een kleintje vervaard was de straat over en pakte Sef op de nek en rende met hem naar de kelder. Een aantal voorvallen tijdens en direct na de bevrijding, die Pit Gradussen zich nog kan herinneren, zijn te luguber om te noteren. Maar in deze hoek van het Hingen naar Leenderhof heeft de oorlogsmachine ook flink huisgehouden. Ook hier is het onvoorstelbaar dat er niet meer burgerslachtoffers zijn gevallen. Na de bevrijding hebben de geallieerden ook hun keuken bij Lei Gradussen ingericht.

Bergstraat: Families Henk Janssen, Pieërke van Buggenum en Damen-Theunissen

- Op de Bergstraat heeft het, tijdens de slag om de St. Joosterweg ook flink gespoekt, zij zaten tussen de twee vuurlinies in. Vanaf St. Joost naar het Hingen en omgekeerd. De schuren bij Henk Janssen en Damen lagen vol gestapeld met Duitse munitie. Bij Damen-Theunissen waren ook veel Duitsers ingekwartierd evenals ook bij de overige families. De hele Bergstraat schudde van tijd tot tijd op zijn grondvesten, maar ook hier zijn wonder boven wonder geen burgerslachtoffers gevallen omdat de mensen een aantal dagen niet uit de schuilplaatsen durfden en konden komen, ondanks gebrek aan alles.
- **Familie Minus Vergoossen:** Bij de familie van Minus Vergoossen was een kantoor met een behoorlijk imponerende Duitse staf gehuisvest. Dat boeide Betje van Minus echter niet zo zeer, want zij bleef van tijd tot tijd haar mannetje (vrouwetje) staan en haar kordate optreden werd door de Duitsers ook geaccepteerd. Zij heeft samen met Minus behoorlijk wat zaakjes, ook voor de omgeving, kunnen regelen. Ook zij hebben met hun familie en evacués in de beruchte januari dagen van 1945 vele angstige momenten beleefd en vele uren/dagen in de schuilkelders doorgebracht. Tijdens de Kerstmis 1944 werd in een van de schuilkelders Treesje Heythuisen geboren, dochter van een zus van Betje, die bij hun geëvacueerd waren. Betje was zelf ook in verwachting, ze is op 17 mei 1945 bevallen van haar zoon Har. De laatste weken voor de bevrijding kwam er regelmatig een “doofstomme zwerver” mee eten en niemand anders dan Betje wist, dat dit een gedeserteerde Duitser was. Dit was levensgevaarlijk.
- **Familie Bernard Cremers:** De familie Cremers 7 personen en twee broers van mam, Sjaekseke en Pieërke. Van de evacués zorgde de familie Geurts uit Susteren, die uit 9 personen bestond, in de beginperiode van de evacuatie voor de vrolijke noot en ging het er soms gezellig aan toe. Vader Geurts was bakker en werkte bij Graadje Vergoossen in de bakkerij hij kon dan het brood meenemen uit de bakkerij en men hoefde niet in de rij te gaan staan. De familie was ook vrij muzikaal Moeder mandoline, Vader, gitaar en dochter Cor ook gitaar. Toen aan het einde van de oorlog een tank in brand werd geschoten achter het huis van Bernard werd er niet veel muziek meer gemaakt. Maar ook die tijd ging voorbij en ook de families bij Bernard Cremers kwamen zonder kleerscheuren uit de oorlog.
- **Leenderhof:** Leenderhof werd bewoond door de familie Damen, de familie zelf was met vader en moeder en 7 kinderen. Leenderhof lag ten noorden van het Hingen en ten Oosten van St. Joost. Het was een vrij grote buitenhof en een ideale plaats voor evacués maar ook voor de bezetters. Het was daar in de evacuatieperiode een drukke bedoening. Er waren pas nieuwe kippenhokken gebouwd en die werden allemaal gebruikt door geëvacueerde families. Ook de stallen en de schuren zaten vol. De nazaten Wil en Graad Damen spreken

over meer dan honderd mensen. Zij gaven de families in de hokken ook allemaal namen zoals “de Barnevelders”, “de Legkippen” enz. De bekende Echter families Stassen en Hendrickx (van de veerts) waren hier ook te gast. Gezien het strategisch belangrijke punt hadden de Duitsers hier ook een behoorlijke gevechtspost ingericht, waardoor het hele gebied naar het Hingen, St Joost en richting Maria Hoop te overzien was. Vanuit Leenderhof naar het Hingen en omgekeerd hebben in de tweede helft van januari 1945 diverse beschietingen plaatsgevonden. Uiteindelijk hebben de Duitsers het Leenderhof toch prijs moeten geven maar dat gebeurde niet zonder slag of stoot. Toen de gevechten op “de Berg” en de St. Joosterweg in volle gang waren op 19 en 20 januari kreeg Leenderhof ook zijn portie. Ook hier werden tanks en vlammenwerpers ingezet en de familie en evacu es hebben drie dagen in de schuilplaatsen buiten de boerderij gezeten. Want de boerderij en stallen waren doelwit van de geallieerden, omdat men dacht dat er nog Duitse troepen zaten. Toen de boerderij en de stallen in brand stonden en de oprukkende tanks richting schuilplaatsen reden kregen de burgers het doodsbenauwd. Vader Hendrickx heeft toen het initiatief genomen en is met een grote stok met daaraan een wit beddenlaken de tanks tegemoet gelopen en de eerste tank tot stoppen “gedwongen” en heeft hun de situatie duidelijk gemaakt, hierdoor zijn waarschijnlijk vele mensenlevens gered.

- Op 21 januari 1945 was de hele Leenderhof in handen van de geallieerden en zijn er wonder boven wonder geen burgerslachtoffers gevallen.
- Op initiatief van de familie Stassen is er nabij Leenderhof een Mariakapelletje gebouwd uit dankbaarheid, omdat er geen mensen het leven gelaten hebben.

Maria kapelletje Leenderhof uit dankbaarheid

Schuilkamer Weltj van Kempen in “de Hut”, bosgebied nabij Kranenbroek

- Weltj van Kempen heeft in de evacuatieperiode een eigen onderkomen gebouwd midden in de bossen ten noordoosten van het Kranenbroek, dit gebied is nu bekend als “de Hut” rondom zijn bijna alle bossen geroid maar “de Hut” niet. Weltj was hier ondergedoken samen met zijn vrouw Trien en de zonen Sef en Pit, alsmede met de familie Graad en M chel Vergoossen met hun kinderen Sef en Lies. Er maakte ook verschillende onderduikers gebruik van dit adres, o.a. Thei van Kempen, Chris Zeelen en Sjang de Hoeb.
- Weltj heeft de schuilkamer zelf gegraven samen met zijn zonen Sef en Pit en Graad en Sef Vergoossen. Er waren verschillende gescheiden vertrekken in gemaakt, o.a. veestallen,

slaapruimtes, keuken, stal voor kleinvee. Meest gebruikte materiaal was dennenhout. De duidelijke leider was Weltj want die was voor de duivel nog niet bang en ook slim want hij heeft de Duitsers altijd weten te misleiden. Er waren ook zelfgemaakte bedden van hout en stro.

- De eerste die het loodje heeft moeten leggen was de haan, die 's morgens met zijn gekraai de Duitsers zou kunnen alarmeren en dat was niet de bedoeling en hij werd onthoofd. Lies Zeelen herinnert zich nog dat haar broer Chris iedere week een stuk zeep kwam ophalen. Dit onderkomen was schijnbaar zo goed gecamoufleerd dat dit evacuatie adres de hele periode ongemoeid is gebleven of gedoogd dat is niet helemaal duidelijk.

Ten zuid westen van het onderkomen is op 1 november 1944 een Engelse bommenwerper neergestort, een Halifax, die zijn vernietigend werk al had uitgevoerd in Oberhausen en op zijn palmares had staan 36 huizen vernietigd en 4 burgers gedood. Alle zeven jonge bemanningsleden lieten hun leven voor onze vrijheid. (bron lesbrief: "s Mörges vreug")

Epiloog:

De samensteller is er zich terdege van bewust dat hetgeen in dit artikel vermeld staat maar een klein gedeelte is van wat er zich in werkelijkheid in de evacuatie tijd heeft afgespeeld. Het zijn allemaal overleveringsverhalen en misschien heeft iemand wel een andere visie of opvatting over een gebeurtenis, dat mag. Ondanks dat het uit de verhalen niet zal blijken heeft de evacuatie tijd ook veel positieve kanten gehad. De mensen leerden elkaar accepteren, omdat men afhankelijk van elkaar was.

Je moet in de moderne tijd eens 20 mensen voor langere tijd samen in een huis zetten en kijken wat er gebeurd, kijk maar eens naar b.v. "De Gouden Kooi" of "Big Brother", waarin een beperkt aantal mensen voor langere duur moeten samenleven. Daar zijn zelfs prijzen mee te winnen. Dan hebben op het Hingen nog veel gezinnen een prijs te goed.

Wat schuilgelegenheid betreft was er bij elk huis apart of gezamenlijk een schuilkelder gebouwd, waarvan de constructies vrij goed overeenkwamen. De materialen waren meestal: boomstammen(dennen) stro, balken, sjansen, zeildoek, deuren, zand en bindmiddelen.

De conclusie van nooit meer is al tig keer getrokken, maar de theorie blijkt anders te zijn dan de praktijk en het is nog steeds onbegrijpelijk wat mensen, mensen kunnen aandoen.

Hingen, januari 2011

Né Rutten

Hoofdstuk E:

Verblijf en ontsnapping uit Arbeitslager In Uerdingen Krefeld door G.H Rutten

Foto Familie Rutten anno 1930

kinderen van v.l.n.r. Sef, Graad, Mia en Antje
met in hun midden Opa Zeelen, ook opa van Chris.
In de Planten 52

De vlucht door Duitsland met neef Chris Laumen

Hingen: januari 2011

Hoofdstuk E.1

Het verhaal van de ontberingen van Gerard Rutten als dwangarbeider in het Arbeitslager in Uerdingen tijdens WOII, van mei 1943 tot januari 1945.

Graad Rutten (21 febr. 23 – 4 maart 2006)

In 1943 waren de Nazi's naarstig op zoek naar arbeidskrachten die in Duitsland het werk konden overnemen van de mannen die vochten in de *Wehrmacht*. De Duitsers rekruteerden werkkrachten in bezette gebieden, waaronder ook Nederland. Daarvoor richtte de bezetter in ons land de "Nederlandse Arbeidsdienst" op. Die moest er voor zorgen dat er voldoende Nederlandse arbeiders, onder dwang, de opengevallen arbeidsplaatsen in Duitse industrie gingen innemen. Het ging vooral om werk in de Duitse oorlogsindustrie.

De bezetter wees een aantal grote bedrijven aan waar arbeiders vandaan moesten komen. De Staatsmijnen, waar Graad werkte, was er daar één van. Ondergronders waren vrijgesteld. Een groot aantal bovengrondse arbeiders werden aangewezen en Graad was één van hen. Ze moesten zich melden voor de *Arbeitseinsatz*. Een paar dagen na de oproep werd Graad op de trein gezet, met alleen wat handbagage zonder te weten wat zijn bestemming zou zijn. Vanaf mei 1943 werd hij als dwangarbeider opgesloten in een *Arbeitslager*. Het bedrijf *Waggonfabrik*, waar hij terecht kwam, stond in Uerdingen, Het zou na de oorlog onder de vlag van Siemens worden voortgezet.

Het logo van Waggonfabrik in Uerdingen

Mam Rutten deed nog via haar zus, woonachtig in Duitsland, pogingen om haar zoon vrij te krijgen. Tevergeefs, de Nazi's waren onverbiddelijk. Tussen mei 1943 en januari 1945 werd het hem één keer toegestaan een paar dagen op verlof te komen. Zijn moeder heeft toen opnieuw een verwoede poging gedaan hem op het Hingen te houden. Via longarts Bots uit Roermond probeerde ze op medische gronden een terugtocht naar 't Pruuzes' te voorkomen. Bots werkte mee maar de Duitse artsen, die toestemming moesten geven waren niet te vermurwen.

Over de periode in het Lager heeft Graad Rutten tijdens zijn leven weinig losgelaten. Uit de spaarzame dingen die hij verteld heeft en ervaringen die hij opschrift stelde, als onderdeel van een procedure om als oorlogsslachtoffer erkend te worden kan een deel van zijn ervaringen worden gereconstrueerd. Hieronder een verslag.

Herkomstland: Niederlande		Nr. 2
Arbeitskarte		Kh.
Gültig nur für die untenbezeichnete Arbeitsstelle		
Landesarbeitsamt Rheinland	Nr. XI / 182	
Familienname: Rutten	Rufname: Gerardus	
(bei Frauen auch Geburtsname):	led. ~~XXXXXXXXXX~~	
Geburtsdag:	Wird die deutsche Sprache beherrscht? ☒ (nein) männlich ~~XXXXXX~~	
Heimatort: Krefeld	Kreis: Roermond	
Staatsangehörigkeit: niederl.		
Beschäftigt als: Waggonfabrikarbeiter	(Berufsgruppe): 23a5	
Arbeitskarte Nr. A182/7902	und Berufsgruppe:	
Unternehmer (Arbeitgeber): Waggonfabrik Uerdingen AG.		
Arbeitsstelle (Ort): Krefeld-Uerdingen	Krefeld	
Ausgestellt am: 23.7. 194 3	Gültig bis zum: 22.7. 194 5	
(Schutztreffendes streichen)		

“Het Arbeitslager aan de Körnerstrasse in Uerdingen, waar ik van mei 1943 tot 5 januari 1945 moest verblijven, was afgerasterd met twee meter hoge draad en daar boven nog twee prikkeldraden. Er waren in het totaal vijf barakken. In één barak waren de Nederlanders en Fransen gehuisvest, in de anderen Polen en Russen. Aan de uitgang stond een bewakingsgebouw.

Dat werd bemand door geüniformeerde en bewapende Duitsers met aan het hoofd de gevreesde *Lagerführer* die regelmatig de barakken controleerde.

In de Waggon-fabriek werden goederen- en ketelwagens, maar ook Ringfeder geproduceerd. Het eerste jaar, vanaf mei 1943 heb ik zeer zwaar werk moeten doen. Van beschermingsmiddelen, voor je gehoor of je ogen was geen sprake. Er werd daar bijvoorbeeld gewerkt met klinkhamers, lasapparaten, luchthamers en voorhamers. Af en toe moest ik werken in ketelwagens terwijl aan de buitenkant met zware mokers dingen recht geslagen werden. Ik heb daardoor gehoorbeschadiging opgelopen Het was zwaar en ongezond werk. We werkten onder direct en streng toezicht. Ook heb ik ongeveer drie maanden moeten werken met een luchthamer met ijzeren beitel op borsthoogte. Daarmee moest ik bramen van ijzeren balken afhalen. Veel lawaai en verwonde handen. 's Nachts in de barak, moest ik met een rug tegen een zijplank aanliggen om de pijn als gevolg van het zware werkt te temperen. Na één jaar werd ik tewerkgesteld in de afdeling Ringfeder. De arbeidsomstandigheden waren hier minder zwaar. Maar ook hier moesten we twaalf uur per dag werken. Dagdienst van zes 's ochtends tot zes 's avonds, en de nachtdienst vanaf zes uur 's avonds. Zes dagen per week. Het eten was slecht en te weinig, zeker voor jonge kerels die hard moesten werken in wisseldiensten van twaalf uur. We sliepen in de barakken. De leefomstandigheden daar, waren beneden alle peil. Het was er vuil en vies Er hing altijd een indringende stank. Er zaten luizen, Wantzen zoals ze daar heten. De sanitaire voorzieningen waren minimaal. Medische verzorging was nagenoeg afwezig. Elke nacht was er luchtalarm. Wij lagen op de grens met het Ruhrgebied. Tijdens de bombardementen waren er voor ons nauwelijks mogelijkheden om te schuilen.

De Duitsers probeerden de ellende waarin we zaten te gebruiken om ons te strikken voor de *Waffen SS*. Heel af en toe kregen we de gelegenheid om te douchen en werden we ontvangen in een mooie ruimte, met drank en sigaretten. Na een tijdje draaiden ze films waarin de SS werd verheerlijkt. Daarna kon je tekenen. Sommige jongens hadden genoeg van de ellende en gingen erop in. Ik ben niet in de verleiding geweest.

Ik heb in die tijd door de combinatie van slechte voeding en zwaar werk verschijnselen van scheurbuik gehad. Ik heb één maand lang ziek, met ontstekingen aan beide benen met veel pijn en heimwee, in de barak gelegen. Verzorging was er nauwelijks. Ik moest wel elke twee dagen naar een man die doorging voor de bedrijfsarts op de fabriek. Daar werd dan het verband (celweefsel en papier) door een zogenaamde *Sanitäter* van mijn benen getrokken, omdat afwikkelen te veel tijd vroeg. Ik was voor hen geen mens maar een zieke *Ausländer*. Daarna moest ik met mijn etterende benen ongeveer driehonderd meter naar de barak lopen waar een medische student uit Rusland weer zelf en verband aanbracht. Daarna ging ik door God en iedereen verlaten weer op de brits liggen. Ik heb toen intense momenten van eenzaamheid en heimwee gekend. Toen de zogenaamde bedrijfsarts een keer ziek was ben ik naar een arts van het ziekenhuis verwezen. Die heeft me toen direct laten opnemen in het ziekenhuis van Uerdingen. Daar heb ik toen van september tot en met november 1944 gelegen. Ik lag daar uiteindelijk vanwege "Ferum helen" een soort steenpuisten aan beide benen.. Ik was totaal geïsoleerd. Ik kreeg geen bezoek, kon geen post ontvangen uit Echt en ook niets versturen. De postverbinding was verbroken.

Toen ik weer enigszins op de been was werd ik weer tewerkgesteld. Tijdens de Kerstdagen van 1944 moest ik aan loop- en tankgraven werken. Er kwamen veel jachtvliegtuigen over als gevolg van het Ardennenoffensief. Toen ik op 5 januari 1945 overgeplaatst zou worden naar een dependance van Waggonfabrik in Sauerland, ben ik met succes gevlucht. Uiteindelijk ben ik samen met mijn neef Chris Laumen desolaat thuisgekomen. Ik was verward en gebroken. Er was een soort slaafse gehoorzaamheid over me gekomen.

In diezelfde januari maand ben ik thuis gewond geraakt door een granaatscherf. De inslag was een misser van de geallieerden. Ik heb een paar dagen thuis in de schuilkelder gelegen, opnieuw onder primitieve omstandigheden. Ik kon niet naar het ziekenhuis in Sittard vervoerd worden. Dat was te gevaarlijk. Het was front. Uiteindelijk ben ik daar toch terecht gekomen en heb ik daar acht weken gelegen, in de kelder, in verband met oorlogsgevaar. Van de bevrijding waar ik zo vurig naar verlangde heb ik niets gezien en maar weinig meegekregen. Dat heb ik altijd als een gemis ervaren. Van opvang voor dwangarbeiders na de oorlog was geen sprake. Ik heb naderhand een film gekregen van de bevrijding van mijn woonplaats. Uiteindelijk waren dat alleen maar oorlogshandelingen; geen feest. Voor Kerstmis word ik vaak zeer bedrukt, zwaarmoedig en angstig, Kerstmis is voor mij niet altijd een feest. In het verleden was ik altijd bezorgd voor mijn zes kinderen, en hoopte dat hen niet iets dergelijks als hun vader zou overkomen, diezelfde zorg heb ik nu ook voor mijn kleinkinderen. De doorstane ellende tijdens mijn periode als dwangarbeider heeft me voor de rest van mijn leven ernstig beschadigd. De gedwongen tewerkstelling in Duitsland **heeft het hart uit mijn jeugd gerukt.** En dat gevoel raak ik nooit meer kwijt.”

Nadat Gerard Rutten decennia later zijn verhaal kon doen kreeg hij erkenning als oorlogsslachtoffer. Hij was de tachtig toen al gepasseerd. Het rapport over hem vermeld het volgende:

“Gedeporteerde naar Duitsland, voor dwangarbeid onder uiterst erbarmelijke omstandigheden, zoals algehele detentie of beperkte bewegingsvrijheid en onderworpen aan voortdurende zoekacties en controles.”

Dit verhaal over de ontberingen van Gerard Rutten in de tweede wereldoorlog is in goed overleg, tussen Paul Rutten (jongste zoon van) en René Rutten (jongste broer van), vastgelegd. Deze informatie is vrijgekomen na het overlijden van Gerard in 2006.

In de Planten 52 Hingen-Echt (Geboortehuis van G.H. Rutten op 21 februari 1923)
©: Paul en Né Rutten

Hoofdstuk E.2

Weg uit het Duitse Arbeitslager terug naar huis

Verhaal van Chris Laumen over zijn missie naar Duitsland, de ontsnapping van Graad Rutten uit het Arbeitslager in Uerdingen en hun gezamenlijke thuisreis naar het Hingen, vanuit Australië verteld aan Graad's jongste broer Né Rutten.

Chris Laumen (inmiddels 87 jaar)

Het telefoongesprek vond plaats op 21 oktober 2010 om 14.00 uur. Het is dan in Australië zes uur later.

Na eerst wat inleidend gebabbel komen we tot het echte doel van ons gesprek. Hoe kwam Chris op het idee om Graad in Uerdingen te gaan halen? Hoe slaagde Chris erin zijn neef op te sporen? Hoe konden ze uit Duitsland weggelopen? Wat maakten ze mee? Hieronder het relaas van Chris zijn reddingsmissie naar Duitsland, over de obstakels op de terugweg en over de reis vol spanningen en ontberingen en spaarzame hilarische momenten, die duurde van 4.00 uur in de vroege ochtend van 5 januari 1945 tot laat in de donkere avond van diezelfde dag. De mannen hadden een klein etmaal nodig om van Uerdingen tot in het Hingen te komen, een afstand die nu in minder dan een uur per auto afgelegd wordt. In het oorlogsjaar '45 was dat een ander verhaal.

Pakje voor de schoonmoeder van een Duitse soldaat

“Ik werkte in die tijd als elektricien in Mönchengladbach. In Duitsland kon je in die jaren beter verdienen dan hier. Toen het daar begon te stinken ben ik naar huis gekomen. De papieren om de grens over te kunnen hield ik in bezit. We spreken over eind '44, begin '45. In die maanden nam ook het granaatvuur en bombardementen in Echt hand over hand toe. Daarom zaten we geëvacueerd bij oom Driek Rutten en tante Lies Zeelen op het Hingen. Lies was een zuster van mijn moeder Lie Laumen-Zeelen. Op een dag zei ik tegen mijn vader: Ik ga eens naar Schilberg om te kijken hoe ons huis aan de Kerkveldsweg er nog bij ligt. Daar aangekomen kon ik vaststellen dat het geen noemenswaardige schade had opgelopen. Ik vertrok weer naar het Hingen omdat Schilberg *Sperrgebiet* was. Je moest zorgen dat je daar niet gepakt werd. Maar op de

Wilhelminalaan bij Wienen liep ik twee Duitsers tegen het lijf. Ik werd staande gehouden. Ze vroegen me wat ik daar deed. Ik heb altijd al een behoorlijke babbel gehad en zei dat ik werkte in der Kreis Krefeld Mönchengladbach en dat ik twee weken verlof had. Ik had geluk dat ze niet naar een verlofpas vroegen, die had ik niet. Ik gaf ze daar ook weinig tijd voor door vol vuur mijn verhaal over mijn werk als elektricien in Duitsland te vertellen. Ik zei dat ik *nächste Woche* weer naar Duitsland toe moest. Dat verhaal klonk zo geloofwaardig dat een van twee mij vroeg of ik een pakje voor zijn schoonmoeder wilde meenemen. Die woonde achter de *Babnhoff* in Krefeld. Deze soldaat was ingekwartierd bij de familie Turlings op de Rijksweg. Ik stemde toe en gaf daarbij aan dat hij moest zorgen voor papieren om aan de grensovergang te kunnen laten zien. Met mijn Duitse werkdocumenten kon ik de grens wel over, maar dubbele zekerheid was nooit weg. Daar zou hij voor zorgen. 's Anderendaags heb ik de spullen opgehaald. Het was een pakje kleren. Thuisgekomen vroeg mijn vader wat ik eigenlijk met die spullen van plan was. Ik was immers niet voornemens nog naar Duitsland terug te gaan. Ik heb er een paar dagen mee rondgelopen en mezelf ook die vraag gesteld. Steeds gingen mijn gedachten naar mijn neef Graad, die in Uerdingen bij Krefeld in een *Arbeitslager* zat. We hadden al maanden niets meer van hem gehoord en maakten ons zorgen. Uiteindelijk besloot ik naar Duitsland te gaan om hem te zoeken en mee naar huis te nemen. Ik was niet bang uitgevallen en bovendien nogal avontuurlijk aangelegd. Ook wist ik hoe je met Duitsers om moest gaan. Mijn besluit stond vast. Ik ging op zoek naar Graad.”

Donderdag 4 januari 1945: van Hingen naar Uerdingen

“Thuis hadden we de weg naar *Uerdingen* uitgestippeld. Die liep naar Vlodrop en daar de grens over. Ik kreeg voldoende proviand mee en wat extra spek. Dat kon in benarde situaties uitkomst bieden en wonderen doen; het was schaars in die tijd. Mijn tante Marie Zeelen gaf me nog een adres in *Dülken* mee, waar familie van ons woonde. Daar zou ik noodgevallene terecht kunnen. Mijn fiets werd zo goed mogelijk in orde gemaakt, ik kreeg warme kleren en daar ging ik met de juiste papieren en veel goede raad op weg. Ik werd uitgezwaaid door een emotionele evacuatiefamilie, die toen nog bestond uit ongeveer dertig personen.

Van Hingen via St. Joost en Montfort ging ik naar Vlodrop, richting grensovergang. Ik kon daar gemakkelijk passeren. Kort daarvoor waren er granaten of bommen ingeslagen. De grenswachten waren druk bezig met het verzorgen van gewonden. Ze hadden geen aandacht voor mij en dus zette ik mijn tocht voort richting *Mönchengladbach en Krefeld*. Ik schoot aardig op en aan het begin van de avond kwam ik in *Krefeld* aan. Op het adres achter de *Babnhoff* werd ik hartelijk ontvangen en het pakje nog hartelijker. Ik bleef daar niet lang omdat ik zo snel mogelijk in Uerdingen wilde zijn, met in het achterhoofd de hoop om misschien de volgende morgen vroeg al samen met mijn neef huiswaarts te gaan, zonder te weten wat we nog allemaal voor de boeg hadden.

Aankomst in Uerdingen

Het *Arbeitslager* waar Graad te werk gesteld was vond ik vrij gemakkelijk. Het was de *Waggonfabrik Uerdingen* aan de *Körnerstrasse*. In het schildwachthuisje stond een soldaat op wacht. Omdat Duits mijn tweede taal was en ik me daarin goed kon weren, vroeg ik hem naar der Herr Rutten. Hij antwoordde dat er niemand meer in het Lager was. Gisteren was de hele handel vertrokken naar een ander “*Ort*”, naar het *Sauerland* of *Obersileziën*, dat weet ik niet meer precies. Dat was een tegenvaller. Maar toen wenkte mij een schichtig mannetje dat zich daar in de buurt ophield. Volgens mij was het een Pool. Hij leidde me naar een afgezonderd plekje. Hij had gehoord wat ik vroeg aan de soldaat. Blijkbaar kende hij Graad en wees op een groot huis in de buurt en zei iets van *drinnen* en weg was hij. Later bleek dat Graad, toen alle dwangarbeiders voor transport waren ingeladen, van een wagen was gesprongen en te zijn gevlucht. Hij had in het grote huis dat door de Pool werd aangewezen zijn toevlucht gezocht. Omdat ik niet voor een kleintje vervaard was en me zeker voelde met mijn papieren op zak stapte ik op het huis af. Toen ik aangaf voor wie ik kwam werd ik zonder problemen binnengelaten. Daar trof ik Graad aan.

De vrouw des huizes bleek uit *Kerkrade* afkomstig. Binnen was het een gezellige boel met rijkelijk eten en drank en een gemengd gezelschap waaronder een aantal mooie dames. Graad had al eerder met dit gezin contact gehad en had daar zijn onderdak aan te danken.

Toen ik mijn neef vertelde wat mijn plan was, bespeurde ik enige aarzeling bij hem. Hij wilde niet weer gepakt worden en in een *Arbeitslager* of nog erger terechtkomen. Uiteindelijk slaagde ik er in hem over te halen om mee te gaan. We zouden de volgende morgen om 4.00 uur de terugtocht aanvaarden. Probleem was dat Graad nog de *Holzschube* van het Lager aan zijn voeten had. Daar kon hij niet mee op weg. We vonden een beetje lugubere oplossing, maar het was oorlogstijd toen... Iemand wist dat er ergens in de buurt nog een Engelse piloot lag, die een door de Duitsers neergehaald vliegtuig had gevlogen. Wij toen zijn laarzen geleend. Het waren hele mooie, met beenkappen en van binnen gewatteerd. Ze waren heerlijk warm. Graad heeft ze nog jaren gebruikt. Ze waren perfect voor het schaatsen. We hebben vervolgens nog wat gerust bij deze gastvrije familie en kregen in de ochtend nog het een en ander toegestopt voor **onderweg**.

De weg terug: Uerdingen - Hingen vrijdag 5 januari 1945

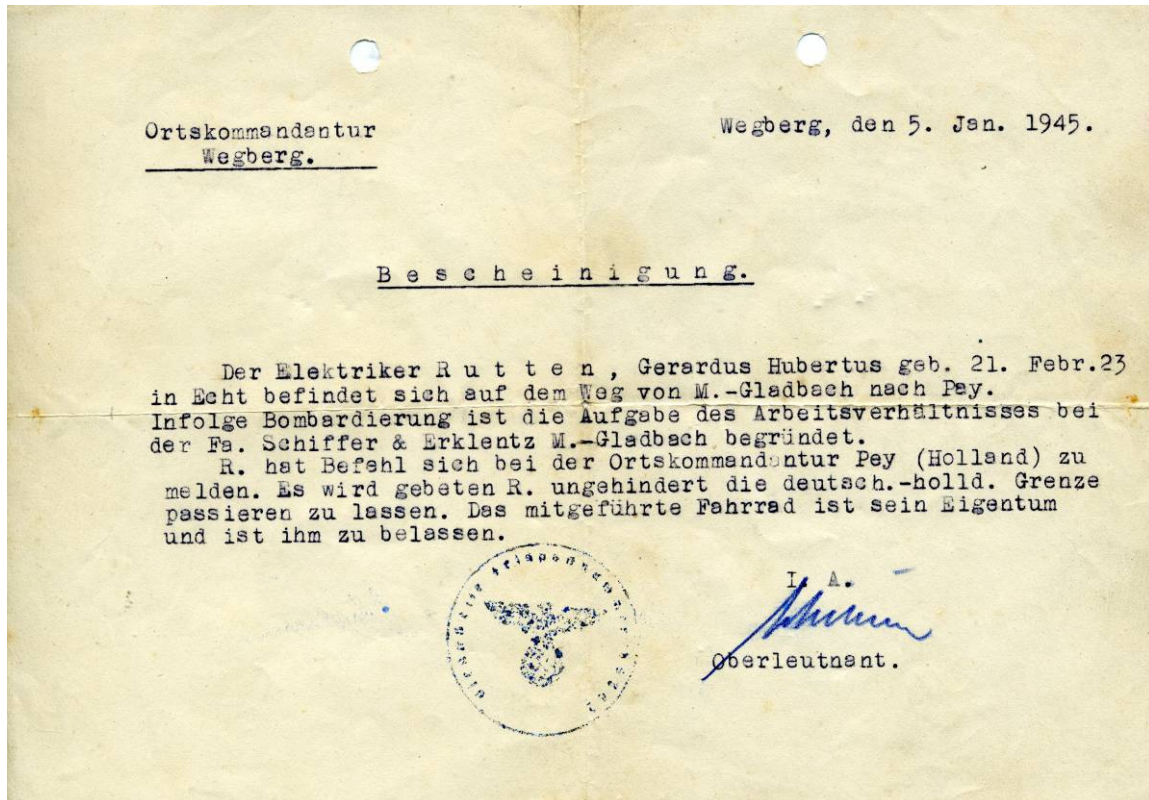
Toen we 's morgens wilden vertrekken bleek de achterband van de Graad's fiets, die ik de avond daarvoor ergens "geleend" had, kapot te zijn. Ik heb hem toen gezegd een ogenblikje te wachten en een andere fiets voor hem georganiseerd. Ik heb Graad verzekerd dat we goed thuis zouden komen en dat hij zich maar aan mij moest vasthouden. Dat was nodig; hij verkeerde in een nogal ontredderde toestand. Ik had wel kaas gegeten van de Duitse mentaliteit. Dat zou ons goed van pas komen. Ik had geleerd dat wanneer iemand brutaal is je niet moet terugdeinzen maar overbluffen. Dan win je het vaak.

Vanuit *Uerdingen* zijn we toen direct richting *Dülken* gereden. We dachten bij onze familie daar een rustpunt te vinden. Het werd al een beetje licht toen wij op het adres aankwamen dat tante Mrie ons gegeven had. Wij moesten voorzichtig zijn want mijn neef Graad had niet de goede papieren en als we de grens ongeschonden over wilden komen, hadden we die toch echt nodig. Wij melden ons bij het huis, maar er deed niemand open terwijl we zagen dat binnen het vuur brandde. De familie was naar de kerk, zo bleek later. Wij gingen achterom naar binnen. Omdat we honger hadden hebben we het spek gebraden, dat ik nog steeds bij me had. Toen de ze uit de kerk terugkwam heeft de familie nog lekker mee gesmikkeld. We kregen een gastvrij onthaal en werden als familie behandeld. Bij het afscheid kregen we zelfs nog tien pakjes sigaretten mee, van vijf stuks, dat wel. Die zouden ons nog goed van pas komen. Het merk was *Eckstein* of zoiets.

Via *Mönchengladbach* gingen we richting *Heinsberg*, er was daar veel verwoest en kapotgeschoten. *Heinsberg* lag helemaal in puin. We zijn daar nog een leegstaande winkel in gegaan om te kijken of er iets van onze gading te vinden was, maar dat was niet het geval. Ik heb vandaar alleen een soort trouwhoed meegenomen en die heb ik toen nog een tijdje gedragen. Ik was toen zo 'gek als een deur'.

We togen verder richting *Wegberg* en op een gegeven moment doemde een groot gebouw op, waar de Nazi vlag uithing. Ik zei tegen Graad dat hij zich achter een muur moest ophouden, terwijl ik naar binnen ging. Ik schrok van de eerste aanblik. Daar zat een stel militairen in van die geelachtige Gestapo uniformen, 'je van het' in het Duitse leger. Ik herstelde me snel, ging in de houding staan en riep 'Heil Hitler'. Een van de mannen vroeg daarop wat ik kwam doen. Ik stak een heel verhaal af over werk en dat alles *kaput* was en dat ik en mijn kameraad de *Wehrmacht* aan het front wilden gaan helpen met sjansen en van die dingen. Intussen haalde ik een paar pakjes sigaretten tevoorschijn die ik argeloos aan een paar van die mannen overhandigde. Die hadden donders goed door dat het einde van de oorlog naderde en waren niet vies van wat rookwaren. Ze vroegen met nog een paar dingen en informeerden of ik nog meer sigaretten had. Ik ben toen

maar royaal geweest en heb ze nog twee pakjes gegeven. Het was me te doen om een *Bescheinigung* voor Graad om later zonder problemen de grens over te komen. Uiteindelijk lukte het. Ze geloofden dat hij net als ik *Elektriker* was, die door bombardementen zijn werk niet meer kon uitoefenen en zich op een andere manier nuttig wilde maken. In de *Bescheinigung* werd opgenomen dat *Elektriker* Rutten zich bij terugkomst in Nederland bij de *Ortskommandant* in Pey moest melden en dat het *fabrrad* zijn eigendom was

Het voor de vlucht oh zó belangrijke papiertje.

Toen wij vertrokken dachten die Duitsers waarschijnlijk dat we onnozelaars waren. Als ze geweten hadden wat er echt aan de hand was, denk ik niet dat ik je dit verhaal nog had kunnen vertellen.”

Vervolg van onze weg met ‘Gute Papiere’

Vanuit Wegberg vertrokken we allebei met ‘*gute Papiere*’ en nog verschillende pakjes sigaretten op zak. Wij konden de hele wereld aan. In de buurt van *Wassenberg* zagen we een vrachtwagen met soldaten die op het punt stonden te vertrekken. Ik vroeg of we een stuk mee mochten rijden omdat we aan het front wilden gaan sjansen. Maar dat kon niet. We mochten ons wel allebei aan een kant van de vrachtwagen vasthouden en ons laten meetrekken. Dat vonden die ‘bakzitters’ hilarisch. We hebben daar toen ook maar een paar pakjes sigaretten aan gependeed. Toen de soldatentruck een ander richting op moest, lieten wij de vrachtwagen los, onder luid applaus van de Duitsers voor onze halsbrekende capriolen. Weer een stuk verder kwamen we in een gebied waar loopgraven werden gegraven, door Poolse en Russische meisjes. Graad riep ze iets toe in het Pools, dat had hij een geleerd in het Lager. Alle Poolse dames kwamen onze kant opgerend, maar al snel kregen we een uitbrander van een bewaker, waarop we maar gauw onze biezen pakten.

Met onze met veel moeite verkregen papieren kwamen we uiteindelijk ongeschonden de grens over. Eenmaal op Hollands grondgebied was het een fluitje van een cent.

Aangekomen op het Hingen In de Planten 52 klopten we op het raam. Het was al donker en de ramen waren geblindeerd. Er werd een gordijn opzijgeschoven en de ruit ijsvrij gemaakt. Er steeg een gejuich op 'Graad en Chris zijn er'. Wij waren 'back home', nog onwetend van wat de staart van de oorlog nog in petto had.

Tot zover het verhaal van Chris Laumen.

Bewerkt door:

Paul Rutten Jzn

Né Rutten Jzn

Hingen, januari 2011

Aanvullende Losse flodders:

In het telefoongesprek dat ik met Chris heb gehad kwamen nog twee voorvallen aan de orde die wel de moeite waard zijn om te vermelden.

Het eerste heeft betrekking op de paniek die ontstond, toen op zijn evacuatie adres bij Ome Driek de granaat insloeg. Iedereen rende natuurlijk om zijn eigen hachje te redden en er was behoorlijk geschreeuw en gegil en hij herinnerde zich nog dat Mriej van Bair (Zeelen) riep, terwijl ze onder een tafel gedoken was: "Ich bön doad !! Ich bön doad !!", maar dat kon natuurlijk niet, maar gaf wel de mate van angst en paniek aan.

Het tweede verhaal luidde als volgt: "Toen wij na de evacuatie weer terug waren op de Kerkveldsweg O 12, waren er bij ons tegenover bij de familie Driessen Amerikaanse militairen ingekwartierd . Daar was ook een grote forse neger bij die een behoorlijk hoge rang had. Omdat zijn militair uniform er niet meer zo schoon uitzag en vooral de broek aan een wasbeurt toe was vroeg hij aan moeder Driessen; "You wash me the pants" waarop haar reactie was: "Dae vètlap, det d'r zich zelf mer de pens wèsj"

"Waarvan akte"

Hoofdstuk F

**Oorlogsherinneringen van de
fam. Vergoossen – Houben
van het Hingen
1940-1945**

‘Graatje de mup en Bet’

De anekdotes worden verteld door:

Nes, Truus, Lène en Hilda

en Piet schreef ze op

Hingen/Echt:
Januari 2011

Voorwoord

De volgorde van de onderstaande verhalen is willekeurig gekozen, omdat niet iedereen zich het juiste tijdstip van de voorvallen kon herinneren.

Wij, als kinderen van Graatje, hopen toch een zinvolle bijdrage te leveren aan dit waardevolle naslagwerk, door onze belevissen hierin weer te geven.

De verhalen

Het verhaal van Piet Tokki, een joods jongetje dat op een dag bij ons als ‘onderduikertje’ arriveerde, is al gedeeltelijk door Nes verteld in de ‘Samenvatting oorlogsanekdotes van Patricius Cramer’. Hij heette met zijn echte naam Piet Smit, maar die naam werd om veiligheidsredenen meteen omgedoopt tot Piet Tokki.

Vooraf was Pastoor Cramer komen informeren of dit Rotterdams kereltje er nog bij kon, waarop pap toen zei: ‘Wo der 9 kenne eate, kan der auch eine 10-dje bie’, waarmee niets meer de komst van Piet Tokki in de weg stond. Hij was van dezelfde leeftijd als onze Sjean (8 jaar), die dus samen speelde maar ook de nodige ruzies uitvochten.

Op een zondag ging hij mee naar de kerk, die hij als joods jongetje nog nooit van binnen had gezien.

Na afloop vertelde hij tegen mam dat hij het maar vreemd vond dat ze daar met een schaal met geld langskwamen waar hij zich ook maar een geldstuk uit had gepakt en dat brood dat ze uitdeelden vond hij maar erg dun en flauw. Hij is daarna nooit meer mee mogen gaan naar de kerk.

Al eerder waren nog twee meisjes in ons gezin ondergebracht: Tonnie van de Heuvel en een zekere Nellie waar niemand zich de achternaam van kan herinneren.

Deze meisjes waren in de leeftijd van Lène (12 jaar) en kwamen uit Den Haag, om bij ons aan te sterken. Lène heeft een aantal jaren geleden nog nagezocht of Tonnie van de Heuvel nog ergens te traceren was. Ze bleek op 31 mei 1958 te zijn geëmigreerd naar Toronto Canada.

Achterste rij: Jan, Nes, Trui, Nellie, Lène, Tonnie; voorste rij: Pijsje, Sjean en Hilda

Om enig idee te hebben hoeveel mensen bij ons thuis, Op de Dijk 1 (toen nog Weg van Hingen naar Pepinusbrug), geëvacueerd waren volgt hier een opsomming van enkele gezinnen:

- Ome Nölke Geurts en tant Truke (van de Wijnstraat)
- Fam. Niemeyer (hij speelde in de bakkerij op het veilig gestelde harmonium van de kerk)
- Fam. Vinken (van Stevensweert)
- Fam. Nic Utens (van de Bovenstestraat)
- Fam. Jules van de Ven (meelbedrijf)
- Fam. Ehrens (ome Louis, tant Stien, moeke, Jan en Wil)
- Fam. Hoofwijk (bakker in Susteren)

Bij alarm zaten deze huishoudens allemaal in de kelder, terwijl daar ook nog de gezinnen van Bair en Bet Weijers, fam. Hover (ome Wullem en tant Netje vanne Köster), fam. Van Buggenum (ome Naat en tant Nes van het kruuts, Sjang en Maan) bij kwamen.

In de bevrijdingsnacht nog uitgebreid met de fam. Beunen (tant Lieënke van Perjan enne kènjer) en de fam. Omloo (van de Peyerstraat), gevlucht vanuit transformatorhuisje op de St. Joosterweg. Wassen was er niet bij, maar eten en drinken hadden we gelukkig wel.

In de bakkerij werkten naast pap, Jan, Pierre Tonnaer, Tjeu Stams en Jan Pereboom (Schilberg).

Tijdens de razia's moesten die zich snel uit de voeten maken of zich verstoppen. Zo zat Jan samen met Jan Ehrens (Jan van tant Stien) uren lang in een ruimte voor houtopslag naast de bakkerij oven.

Het was hun letterlijk warm geworden en niet alleen onder de voeten.

Ook pap is in deze ruimte een keer moeten onderduiken, terwijl mam tegen de bevelhebbende Duitser beweerde weduwe te zijn en was achtergebleven met 7 kinderen. De begripvolle Duitser joeg zijn soldaten naar buiten met de woorden: 'eine Witwe mit 7 Kindern, allen rauss hier'.

Tijdens de Duitse bezetting was een van onze zolderkamers als uitkijkpost ingericht. Een van de soldaten was nog zo jong dat hij tussen het uitkijken door met Sjeur zijn treintje zat te spelen. Een andere zolderkamer was als kantoor (Schreibstube) ingericht. In die kamer waren o.a. stempelkaarten en de stempels aanwezig voor speciale diensten.

Nes en Trui vertellen dat zij regelmatig het kantoortje moesten poetsen en daarbij werd de inventaris buiten op de gang gezet. Dat was het moment waarop pap langs kwam en tegen de meisjes zei: 'Grijp wat van die papieren en stempel die' en daarna die 'Ausweissen' stiekem meenam om ze uit te delen aan iemand die zo'n vrijstelling nodig had. Hij riskeerde daarbij zijn leven.

Pap ging op een dag met de fiets naar Echt, waarbij hij door Duitsers werd aangehouden en die vorderden zijn fiets. Pap haalde de 'Ausweiss' te voorschijn met de woorden: 'Kanst du lesen'. 'Gehen Sie weiter' was het antwoord.

Bij Trieneke Theunissen was de zogenaamde Orts-Commandant ingekwartierd. Pap kreeg de opdracht om op zijn verjaardag voor hem een taart te bakken.

Toen pap de taart bezorgde, moest hij bij de Orts-Commandant zelf komen en hij vroeg aan pap: 'Her Bekkermeister nehmen Sie das erste Stück'. Pap zei dat hij dat niet wilde omdat hij al op 19-jarige leeftijd aan een maagzweer was geopereerd en zodoende geen melkproducten kon verdragen.

Toen werd het link want onder bedreiging van een vuurwapen zou en moest pap van die taart eten.

Hij heeft dat uiteindelijk gedaan om bij thuiskomst meteen alles over te geven.

Om de bakkerijoven te kunnen stoken, haalde pap met paard en kar de kolen op het rangeerterrain in Susteren. Daarvoor was een witte band met een stempel erop noodzakelijk om onderweg niet te worden aangehouden. Ook deze witte banden werden van dat zolderkamertje gejat en gestempeld.

Pap heeft daar menigeen mee kunnen helpen.

Zo was de fam. Palmen van Susteren naast ons bij Sjang en tant Tilke van Bezel geëvacueerd. Vader Palmen is op een dag met zo'n witte band om naar zijn speelgoedzaak in Susteren gaan kijken. Hij had bij terugkomst voor iedereen een speeltje, een pop of een spel meegebracht. Nes zegt dat zij niks kreeg, maar misschien was zij al met 16 jaar te oud voor speelgoed.

Omdat de Duitsers alles in beslag namen, werd onze auto ergens op de Brachterzijde onder een mijt stro verstoppt, wel zonder wielen, want die had pap aan dokter Sonne gegeven, omdat de dokter wel zijn auto mocht houden.

Onze bakfiets was bij ons tegenover bij Roemen in een stal verstoppt.

Toen de Duitsers zich begonnen terug te trekken, werden hun Pantzerfaus wapens her en der aangetroffen. In de wei van Broen, tussen ons huis en dat van Sjang van Bezel, vonden Lei van Bezel (zoon van Bair en tant Triene), Sjra van de Ven (zoon van Ome Pit en tant Triene) en onze Sjear zo'n Pantzerfaus. Omdat ze niet wisten wat het was en ze de schroeven niet los kregen, ging Sjear in de bakkerij een bahco sleutel halen. Op het moment dat hij in de bakkerij was, hoorde hij een ontzettende knal. De Pantzerfaus was ontploft. Een drama had zich voltrokken. Lei was meteen dood, Sjra strompelde nog naar huis en bij de paar woorden die hij nog tegen tant Triene kon zeggen stortte hij dood neer. De granaatscherven troffen ook Jo, Zus en Trientje van Bezel, die daar in de buurt met het onderstel van een oude kinderwagen aan het spelen waren. Trientje heeft daar een blijvend oogletsel aan over gehouden. Pap stond, toen het gebeurde, bij ons thuis in de gang naast de wei. Van de enorme klap is hij voor de rest van zijn leven aan een oor doof gebleven.

Vader Graatje had een enorm geluk toen de Engelsen oprukten tot voorbij het huis van Broen en zij zich daarna weer terugtrokken. Pap stond buiten met Hilda aan de hand te kijken, toen de Duitsers weer het vuur openden en twee kogels fluitend 2 cm boven zijn hoofd insloegen. Hilda had een strik op het hoofd waar naderhand een kogelgat in werd aangetroffen.

Tijdens de inval van het Engelse leger vluchtten de Duitse soldaten bij ons via de poort aan de achterkant van ons huis, de wei in om zo weg te komen, 'Der Tommy kommt' was het enige wat ze nog konden uitbrengen. We hadden een eigen molen om graan te malen. Later bleek dat ze enkele pantserfausen onder die molen hadden achtergelaten.

Veel huishoudens van het Hingen zijn naar het Zuiden moeten evacueren. Wij waren een van de weinige gezinnen die niet zijn geëvacueerd. Dit hadden we te danken aan Nölke Houben, een broer van mam, die met zijn gebrekkig Engels, de Engelsen wist te overtuigen dat wij mochten blijven.

Onze bakkerij werd als ziekenboeg ingericht en menige soldaat is daar medisch verzorgd, evenals op het einde van de oorlog verschillende burgers die van hieruit naar het ziekenhuis vervoerd werden.

In de kamer achter de winkel was een controlepost ingericht. Van die soldaten kregen we chocolade, het waren van die half ronde repen, die wij nog nooit hadden gezien, laat staan geproefd.

Bij het afscheid van de Engelse soldaten, zei een van hen tegen mam: 'I come back', waarop mam zei: 'Hè brunk ôs kump en bek'.

Hoofdstuk G

Samenvatting oorlogsanekdotes van Patricius Cramer

Wereldoorlog 1940-1945 in het Pejjerlandj

Zoals overal in Nederland las Pastoor Cramer op 26 juli 1942 de brief van de Nederlandse bisschoppen voor, waarin scherp werd geprotesteerd tegen de discriminatie en deportatie van joodse medeburgers. Hij las de brief voor in de wetenschap dat een groep Duitsers, docenten en studenten die tijdelijk ondergebracht waren in de abdij van Lilbosch, in die kerk zat. Een deel van hen verliet uit protest de kerk. Overigens werd als represaille tegen het bisschoppelijk schrijven, een aantal tot het katholicisme bekeerde joden opgepakt en direct naar concentratiekampen afgevoerd. Onder hen bevonden zich Edith en Rosa Stein die vanuit de karmel te Echt werden gedeporteerd.

Cramer is voor het voorlezen van deze brief niet vervolgd.

Oorlogsjaren Algemeen:

- Cramer zorgde ervoor, dat twee joodse kinderen en twee meisjes uit den Haag onderdak vonden bij families in Pey.
- In hoeverre hij iets wist van de illegaliteiten in Echt, Pey, Koningsbosch en elders is onbekend. Het lijkt twijfelachtig dat hij niet geweten heeft dat zijn kapelaan Römken ingeschakeld was bij de hulp aan geallieerde en ander illegaal werk. Cramer bezocht – louter omwille van zijn tabak? – regelmatig hoeve De Horst, dat als doorgangshuis voor geallieerde piloten diende.
- Toen op de Sleek een bom viel op het hoenderhok van boer Slangen en alle kippen doodde, ging Cramer er heen om de man op te beuren en hij beloofde hem 40 nieuwe kippen te kopen.
- Op 17 oktober 1944 ging Cramer op de fiets door Pey om de mannen te waarschuwen voor een op handen zijnde razzia. Iemand herinnert zich dat ze juist bezig waren een varken te slachten, toen vanaf het erf geroepen werd: “Maken jullie dat je wegkomt het is razzia tijd, die Grüne Polizei is al op St. Joost”. Buiten stond pastoor Cramer: “Ik ga verder want ik moet nog anderen waarschuwen”, en weg was hij. Veel mannen werden opgepakt die dag maar niemand uit Pey
- Een mevrouw herinnert zich het volgende voorval uit de winter 1943/1944
Mijn moeder was al geruime tijd ziek en er werd gevreesd voor haar leven. Als zij zou overlijden, zou vader met drie kinderen achterblijven. Het zag er dus niet goed uit voor ons gezin. Het duurde maanden, voordat moeder weer aan de beterende hand was; het was oorlogstijd en de middelen waren schaars.
Pastoor Cramer kwam geregeld op bezoek. Op een dag gebeurde het volgende:
Hij kwam het huis binnen met een brede glimlach. Hij zei dat hij “iets” voor moeder bij zich had. Natuurlijk ging de hele belangstelling meteen uit naar dat “iets”; dat “iets” bleek een halve fles miswijn!

“Hier die is voor jou”, zei de pastoor, “dit zal je goed doen, hiervan knap je zeker op, wij doen wel wat zuiniger aan in de H.Mis, en Onze Lieve Heer zal ons dat vast niet kwalijk nemen”. En moeder knapte inderdaad op, tot vreugde van het hele gezin.

Evacuatie op 7 november 1944 :

- In augustus en september 1944 zag iedereen reikhalzend uit naar de komst van de Geallieerden, die aan een onstuitbare opmars bezig waren. Zo leek het althans. De Duitsers bleken echter taaiere tegenstanders dan werd verwacht. Bovendien waren Amerikanen, Britten en Canadezen enigszins buiten adem geraakt door hun snelle optrekken. Hun opmars stokte rechts van de Maas bij Susteren.
- Op 7 november 1944 diende de gemeentes Susteren en Echt, later ook Linne en Maasbracht, op last van de Duitse militaire autoriteiten geëvacueerd te worden. Zo'n 25.000 mensen vertrokken naar elders met zoveel mogelijk van hun hebben en houden in koffers en ook op (hand)karren met zich meevoerend. Ook Pey en de bijbehorende buurtschappen werden vrijwel helemaal geëvacueerd. Alleen de huizen ten noorden van de Houtstraat en het Hingen hoefden niet ontruimd te worden. Burgers die voor de Duitsers van nut waren zoals de bakker, de slager, de dokter moesten eveneens blijven.
- Een groot deel van de Peyenaren strandde in het Hingen en vonden er zo goed en zo kwaad als het ging onderdak. Pastoor Cramer vond onderdak bij de familie Theunissen aan de Echterstraat 21. Hij had een lift gekregen van een andere groep evacués die met een ventwagen die zij zelf trokken en duwden, op weg waren naar St. Joost. Cramer mocht als geestelijke op de bok zitten
- In de koestal van Theunissen werd een noodkerk ingericht. De mis celebreerde hij aan een lange tafel. Biecht werd gehoord op een stoel in de hoek van de “kerk”.
- De levensomstandigheden waren echter niet best. Er was gebrek aan kleding, dekens, voedsel en brandstof. De geestelijken deden, wat zij konden om de nood te lenigen. Pastoor Cramer fietste rond met een tuitje om bij de boeren in de omgeving melk op te halen. Gezinnen met kleine kinderen kregen dan gratis melk

Oorlogsjaren algemeen vervolg:

- Hij sprak ook mensen aan om geld te geven. Op die manier werd hij doorverwezen naar de vice-president van de Vincentiusvereniging J.Rooyakkers die ambtenaar was van de belastingdienst. In de brandkast van het belastingkantoor te Echt lag 25.000 gulden. Met gevaar voor eigen leven haalde Rooyakkers dat geld en leende Cramer 10.000 gulden om de geëvacueerde gezinnen te ondersteunen. Na de oorlog werd het geleende geld terugbetaald.
- Onder gevaarlijke omstandigheden bracht hij overledenen naar het kerkhof van Pey of Echt. Voor een jong kind dat op Nieuwjaarsdag 1945 gestorven was liet hij een kistje maken, dat hij na de Engelenmis in de noodkerk persoonlijk naar Pey droeg. (zie het verhaal verderop in deze bloemlezing) Bij een granaatinslag in het huis van Vergoossen (in 't Böske) kwam Cramer vanuit de Echterstraat aangesneld om geestelijk bijstand te verlenen.
- Groot was de vreugde toen het uur van de bevrijding was aangebroken. In Pey was dat op 19 januari 1945 en Hingen een dag later. In beide plaatsen was hevig gevochten. De geallieerden werden met enthousiasme ontvangen. Pastoor Cramer bleef echter waakzaam. Toen twee meisjes een lift werd aangeboden in een militair voertuig, greep hij in. Hij trok een van de meisjes uit de wagen en gaf haar een oorvijs.

- Toen na de bevrijding de mensen naar hun verwoeste en deels geplunderde huizen terugkeerden, organiseerde pastoor Cramer in het patronaat een soort ruilbeurs. Alle vreemde spullen die men in zijn huis aantrof konden daar worden aangeboden om hun weg naar de rechtmatige eigenaar te vinden.
- Pastoor Cramer was tevens betrokken bij de Hulp Actie Rode Kruis (HARK), woordspeling was (Hulp Aan Rijke Kennissen), die noodlijdenden van kleding en voedsel voorzag.
- Voor elk gezin en met name voor de grotere gezinnen, was het tijdens en direct na de Tweede Wereldoorlog zeer moeilijk om het hoofd boven water te houden. Altijd was er wel iets dat gekocht moest worden: kleren, schoenen en natuurlijk eten.
In een bekend groot gezin was er niet altijd voldoende geld om alles te kopen. Pietje uit dat gezin was al een hele tijd niet op school geweest en pastoor Cramer had hem dan ook gemist in de catechismusles. Nadat hij op een dag op school zijn lessen had gegeven, stapte hij op zijn fiets en reed naar het huis van Pietje.
Direct bij binnenkomst vroeg hij de moeder van Pietje, wat er met haar zoontje aan de hand was; hij was niet aanwezig op school en hij had hem al een tijdje in de catechismusles gemist. “Meneer Pastoor ik zal het maar eerlijk zeggen” zei moeder “ik heb maar een paar schoenen voor mijn zoontjes Jantje en Pietje, daarom komt Jan wel naar school, maar Pietje al een tijdje niet meer”.
“Niet te geloven” zei de pastoor tegen de moeder, “Zeg me dat dan eerder, vanmiddag om vier uur kan Jantje schoenen komen afhalen in de pastorie”. De moeder heeft daarna nauwelijks nog schoenenproblemen gehad. Het vervelende is wel dat Pietje, omdat hij zo lang verzuimd had, dat schooljaar is blijven zitten.
- Het is een bekend gegeven dat pastoor Cramer vooral tijdens de oorlog de mensen probeerde te helpen, als dat nodig en ook mogelijk was.
Op een gegeven dag kwam Pastoor bij ons binnen met een aantal paren klompen. De klompen die pasten mochten wij houden. Dan hadden we weer een tijdje iets aan de voeten en konden we weer met droge voeten naar school. Het was winter en in het ven, waar nu de speeltuin Hingen is, stond water en dat water bevroor. Het was een mooie ijsbaan, waarvan wij op onze klompen dankbaar gebruik van maakten. Klompen zijn namelijk glad van onder en glijden voortreffelijk. Maar de volgende dag kwam pastoor Cramer 's middags kijken bij het ven en wat deed hij, hij verbood degenen die klompen aanhadden nog verder te “slidderen” Ze moesten maar leer onder de klompen slaan. Voor hem was het zaak dat die klompen niet te vlug stuk gingen.
- Op 18 januari 1945 kwamen de tanks vanuit de Jorisstraat de Wilhelminalaan op en toen bevond Peter Joseph Coonen zich in het huis Wilhelminastraat 23 (vanwege de oorlog heette de Wilhelminalaan toen Lindelaan). Peter Joseph Coonen en zijn echtgenote waren daar tijdelijk gehuisvest op verordening van de plaatselijke Ortskommandant. Vanuit Hingen werd er door de Duitsers geschoten op de oprukkende geallieerde troepen. Daarbij ontplofte een Duitse granaat achter de Amerikaanse tanks en werd Peter Coonen, die zich thuis bevond geraakt door enkele granaatscherven. Dit kostte hem zijn leven. Zijn zoon Alphons Coonen is direct naar het Hingen gegaan om pastoor Cramer te waarschuwen. Dit alles vond plaats tijdens de laatste stuip trekkingen van de Duitsers op het Hingen rond 18/19 januari 1945.
Pastoor Cramer heeft toen in het bijzijn van onder andere wethouder Frans Monsieur, de drager, die tevens de handkar duwde waarop de lijk kist stond, en als enige van de familie, Fons Coonen, (de overigen waren geëvacueerd in Beesel en Baarlo), Peter Joseph Coonen op het Echter kerkhof begraven. Hij werd begraven in een door de fa van Montfort, uit de Wijnstraat, gemaakte kist.

Rond de sobere begrafenisstoet vielen de granaten her en der, afgeschoten door terugtrekkende Duitsers. Fons Coonen heeft vaak de woorden van pastoor Cramer geciteerd: “Kóm jóng, weer loupe door, ós gebeurtj niks”.

Specifieke gebeurtenissen in de Oorlogsjaren:

- **Een ouderpaar verteld het volgend verhaal:**

Op 5 oktober werd een tweeling bij ons geboren. Het waren twee jongetjes. Ze waren allebei niet sterk. Op 29 oktober 1944 stierf één van hen. Het anderen kindje was ook ziek, had evenals zijn broertje de “stuipen”. In het Limburgs genoemd “de begaovingen”. (Een kinderziekte met aanvallen van bewusteloosheid) Op 1 januari 1945, dus Nieuwjaarsdag, kwamen Duitse vliegtuigen terug van de laatste bombardementen. De benzine was (bijna) op in Duitsland en de vliegtuigen vlogen heel laag over. Gesteld kan worden ze vlogen akelig laag over en ze maakten een hels kabaal, waarvan jong en oud sterk onder de indruk kwam. Alle huizen trilden in hun voegen. De situatie was abnormaal. Ik zat op een stoel met het kindje op mijn arm. In verband met dat kabaal rende ik, met het kindje op de arm, naar buiten. Even later kreeg het kindje weer een stuipaanval. Deze overleefde het niet. Met reanimeren (slaan) was in dergelijke gevallen nog wel eens wat te bereiken, maar ik voelde dat het deze keer echt menens was. Het kindje was dood.

Dezelfde dag nog, kwam Pastoor Cramer. Hij regelde een kistje (bij Minus Vergoossen aannemersbedrijf op het Hingen). Hij kwam zelf het lijkje afleggen en twee dagen later droeg hij de Engelenmis op bij Theunissen op de Echterstraat te Hingen, waar toen in de stal de Peyer kerk was ingericht.

Het was evacuatie tijd en niemand mocht verder dan de molen van Bosmans, ongeveer gelegen waar nu de Kasteelweg en de Theresiastraat bij elkaar komen. Ging je verder, in de richting van de kerk, dan was je op verboden gebied.

Na de engelenmis mocht dus niemand mee naar het Kerkhof, Pastoor had dit vooraf al medegedeeld. Toen hij de Mis had opgedragen ontdeed hij zich, naast het altaar, van de misgewaden Hij ging vervolgens naar het tafeltje waar het kistje opstond, pakte het vast en droeg het statig voor zich uit, bijna in parade pas, naar buiten. De kerkgangers liepen de rillingen over het lijf.

Pastoor vervolgde te voet zijn weg met het kistje op zijn arm naar het kerkhof te Pey en heeft er voor gezorgd dat het kindje nog volwaardig werd begraven. Hij heeft de familie hier naderhand van in kennis gesteld

- **Passages uit het verhaal Mia Maessen over het barre laatste oorlogsjaar:**

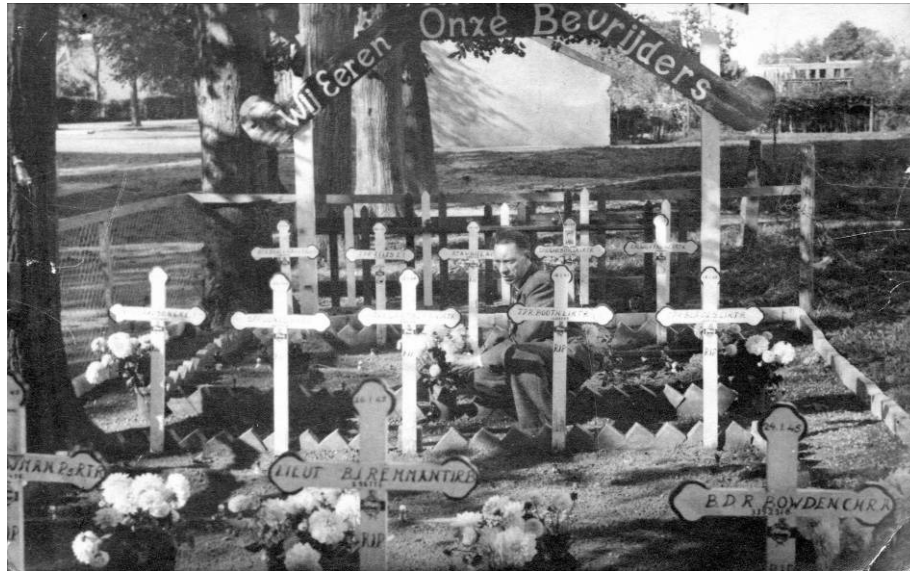
Gedurende de gehele oorlog bewees pastoor Cramer dat hij een ware herder en leider voor zijn parochianen was. Hij waarschuwde bij op handen zijnde razzia's en hielp mensen onderduiken. Veel van deze activiteiten zijn nooit echt geopenbaard

Tijdens het laatste barre oorlogsjaar, heeft Pey pas echt begrepen wie pastoor Cramer was. Hij sjouwde dag en nacht voor zijn geëvacueerde parochianen, vanuit zijn eigen evacuatie adres bij Tant Marie Theunissen aan de Echterstraat op het Hingen.

Wij waren in Posterholt geëvacueerd, dus ben ik niet betrokken geweest bij de vreselijke dingen die zich in Pey voor en tijdens de bevrijding hebben afgespeeld. Na de bevrijding toen ik weer terug was in Pey, lag Pey volledig in puin; de kerk was grotendeels verwoest; de torenspits was er af geschoten. De mensen druppelden voor en na weer terug in hun kapot geschoten huizen. Ook toen was Cramer, naast het militaire gezag en de

Geallieerden, de enige die de ontredderde bevolking weer op de rails probeerde te zetten. Zo organiseerde hij in Pey een ruilbeurs voor alle vermiste, of gestolen, of door elkaar gehusselde meubels, kachels en klein huisraad. Iedereen kon de “vreemde” spullen, die mensen na hun thuiskomst in de huizen vonden, naar het Patronaat brengen, zodat de rechtmatige eigenaren hun bezittingen weer enigszins terug kon vinden.

Kerkhof Schilberg januari 1945

- **Passages uit het verhaal van Agnes Vergoossen-Peters:**

Op een zomerse zondagmiddag zaten we met zijn allen aan het middagmaal, toen vader ons, vooral de oudsten, belangrijk nieuws te vertellen had:

“Luister eens kinderen, mijnheer Pastoor is hier geweest en heeft gevraagd of wij genegen waren om enige arme stadskinderen onderdak te verschaffen?”

Later bleek dat het ging om twee Haagse meisjes en een joodse jongen. Mijnheer Pastoor zei dat we dan een heel goed werk deden. Wij kinderen waren het er helemaal mee eens en keken er vanaf die zondag reikhalzend naar uit, wanneer ze zouden komen.

Eindelijk was het zover. Kapelaan Römken bracht twee meisjes Tonnie en Nellie bij ons thuis en zorgde voor allerhande noodzakelijke dingen. De kapelaan plaatste de kinderen op de meisjesschool aan de Houtstraat.

Er werd ook een foto gemaakt waarop al onze kinderen en de twee meisjes samen opstonden.

Er verstreek weer enige tijd en de bedreigingen door de bezetter namen steeds brutere vormen aan. Pastoor Cramer was er weer eens en vroeg of er niet een joodse jongen bij zou kunnen? Vader en moeder waren van mening dat dit moest kunnen. Waar er negen aan tafel zitten kan ook nog een tiende bij. Als dat kind in een kamp terecht komt is dat duizend maal erger. Onze drie jongens hadden een vriendje erbij, Pietje alias Tokkie Smit. In oktober 1944 beval de bezetter dat alle mensen van Pey, de Sleek, Echt en Susteren moesten evacueren m.i.v. 6 november daaropvolgend. Op het Hingen waren alle huizen overvol met mensen op de vlucht. Bij ons thuis leefden toen twaalf gezinnen. Vooral de vijf bakkerijkelders waren erg in trek.

In verband met de kritieke voedselvoorziening was bij ons thuis regelmatig overleg, waarbij ook pastoor Cramer zijn inbreng had. Ook de boeren werden ingeschakeld.

Het grote harmonium van de kerk werd in de bakkerij ook veilig gesteld .

Het werd 18 januari 1945. Het einde van de boze oorlogsdroom kwam in zicht. Pey en het Hingen werden bevrijd, op respectievelijk 19, 20 en 21 januari 1945..

Onze hele familie overleefde de oorlog. De hemel zij dank. Ook pastoor Cramer en de drie Hollandse kinderen bleven ongedeerd.

De vruchtbare samenwerking tussen mensen die elkaar vertrouwden, was niet vergeefs geweest. Pastoor Cramer speelde daarbij een grote, omdat hij mensen in zijn omgeving wist te motiveren, vooral omdat hij zelf altijd voorop ging en onvoorwaardelijk bereid was om te helpen waar hij kon.

- **Aanvullende gegevens die verstrekt zijn door Wil Theunissen over het verblijf van Pastoor Cramer op zijn evacuatie-adres op de Echterstraat te Hingen.**

Granaatinslag in het “domein” van Pastoor Cramer:

Het was een van de laatste dagen voor de bevrijding, het zal zijn geweest 19 of 20 januari 1945. De gevechten vanuit Hingen richting St. Joost waren in volle gang met tanks, kanonnen, granaten, vliegtuigen en infanterie.

Een van de weinigen die het “Sperrgebiet” mocht verlaten was Pastoor Cramer voor het uitoefenen van zijn functie van herder van de parochie Pey. Hij maakt hiervan ondanks de gevaarlijke omstandigheden tot op het laatst nog gebruik van om mensen te helpen waar het maar even kon.

Zo ook voor de zieke kinderen die in de Pastorie van Pey waren ondergebracht en daar verzorgd worden, o.m. door Zuster Secundine, wijkverpleegster van het Groene Kruis.

Hij zorgde ervoor dat er regelmatig melk bij deze kinderen kwam en klopte hiervoor ook nooit tevergeefs aan bij de boeren van 't Hingen en omgeving.

Zo ook op die bewuste 19 of 20 januari 1945; hij had een kan melk gekregen van de familie Theunissen waar hij mee naar de Pastorie onderweg ging. Buiten was het erg glad en hij maakte een schuiver, waardoor de kan melk uit zijn handen viel en de inhoud op het wegdek terecht kwam. Toen was goede raad duur want hij wist dat er op hem gewacht werd. Wil is toen naar de overburen gegaan de familie Moors en heeft daar een nieuwe kan melk gekregen waarmee Pastoor Cramer op weg ging, waarschijnlijk iets voorzichtiger.

Het granaatvuur werd steeds heviger, maar hij had een grenzeloos vertrouwen in “de Voorziening Gods” en vervolgde zijn weg. Volgens Wil zal hij ongeveer vijf minuten onderweg zijn geweest toe de woning van de familie Theunissen een voltreffer kreeg die dwars door het dak precies terecht kwam in de werkruimte van de Pastoor. Indien hij aanwezig was geweest zou hij dit waarschijnlijk niet overleefd hebben.

Aangezien het dak flink beschadigd was moest dit uiteraard gerepareerd worden, zodat de Pastoor zijn belangrijke werk kon blijven uitvoeren.

Onder leiding van Sjang Laumen, evacué is direct met de reparatie gestart. Onder beschutting van een tank, waar Wil en enkele companen achterliepen richting St. Joost om bij Oom Sef Theunissen materialen op te halen voor de reparatie. Deze woonde in de bocht van de St. Joosterweg tegenover de Bergstraat. Nadat de tankbemanning de situatie richting St. Joost in ogenschouw hadden genomen keerde de tank terug naar de Echterstraat en voegde zich bij zijn colonne. Van de nood werd een deugd gemaakt en de houten daklatten en kepers werden op de tank gelegd en zo vervoerd naar de Echterstraat. Later besepte men pas in welke levensgevaarlijk situatie men had verkeerd. Dakpannen en stropoppen waren nog voorradig en zo werd de dakreparatie uitgevoerd en in zo'n tempo dat het euvel bijna verholpen was toen Pastoor van zijn “missie” terugkeerde. Het eerste wat hij deed nadat hij het verhaal gehoord had was een

dankwoord naar “boven” richten. Of hier sprake was van een wonder of een toevalligheid moge men zelf bepalen.

Hoogmis op zondag:

Hiervoor werd bij de familie Ramakers (Frits de Keizer) de schuur ingericht omdat het aantal bezoekers aan de H.Mis op zondag niet ondergebracht konden worden in de noodkerk bij de Theunissen .

Privé Biecht:

Pastoor Cramer nam ook de privé biecht af in zijn werkkamer, dezelfde als die van de granaatinslag. Hier werd veel gebruik van gemaakt. Zelfs een Duitse soldaat kwam langs om te biechten. Hij had een geweer bij zich en hij zich realiseerde dat dit in de biechtruimte niet getolereerd zou worden vroeg hij aan Wil om dit voor hem in bewaring te nemen. Wil legde het geweer in een bed dat door een gordijn was afgescheiden. Toen de soldaat terugkwam en zag dat Wil het geweer niet meer bij zich had schrok hij enigszins en vroeg waar het geweer gebleven was. Het antwoord was: “Das Gewehr schläft” en de Duitser keek erg verbouwereerd, maar Wil hielp hem snel uit zijn verbazing door het gordijn voor het bed uit te trekken. De Duitse soldaat kon dit wel waarderen maar en merkte bij zijn vertrek nog op: “Sie haben ein sehr güten Pfarrer, maar dat wisten we op het Hingen en in Pey allang.

Spreekuur dokter Heinrichs, huisarts:

De werkkamer van Pastoor werd ook gebruikt door dokter Heinrichs die daar dagelijks zijn spreekuur hield. Van hem was bekend dat hij geen oorlogsheld was en erg bang was bij granaatvuur of ander oorlogsgeweld. Zo ook op een dag toen hij met een patiënt bezig was die zich tot op zijn onderbroek na ontkleedt had, toen het luchtalarm ging. Hij stopte gelijk met zijn onderzoek en vluchtte richting kelder, terwijl de patiënt riep en ik dan, omdat hij niet in zijn onderbroek de kelder in durfde vluchten. Antwoord was kom maar mee naar de kelder en anders laat jij je maar in je onderbroed doodschieten.

“Heiligschennis”:

Tijdens een misviering was eens een klein incidentje. Zoals de ouderen onder ons wel weten was het aanraken van gewijde voorwerpen, zoals kelk e.d. uit den boze. Maar wat geschiedde; bij het klaarmaken van het altaar stiet Pastoor tegen en kelk die omver viel en de deksel dreigde op de stenen vloer te vallen. In een schrikreactie van een jong meisje, dat kort bij het altaar zat, “prikte” zij de deksel om beschadiging te voorkomen. In plaats van een complimentje kreeg ze te horen dat ze dat niet had mogen doen, omdat leken geen gewijde voorwerpen mochten aanraken. Ze was nogal beduusd door deze reactie. Maar het was Pastoor Cramer eigen om spontaan te reageren overeenkomstig zijn eigen opvattingen.

Tot zover het aangrijpende resumé en aanvulling, dat wij met dank voor de toestemming, graag plaatsen op :

- a. de site van “Pejjerlandj” van Thei Golsteijn, en**
- b. toevoegen aan de oorlogsverhalenbundel van René Rutten**

Ter afsluiting nemen we de legendarisch woorden op, waarmee Deken Linssen Pastoor Cramer typeerde, bij diens begrafenis, zoals Tante Nèske Maessen-Slangen in het geheugen gegrift staan:

“Die harde werker, de zwoeger Gods en Vader der Armen”

Begravenis pastoor Cramer 19 april 1955

Bron: Boek Patricius Cramer 1888-1955

Auteur: Dr. Antoine Jacobs

Foto's: Chrit Boonen

©: copyright “Pejjerland” RJM Rutten

Hingen, januari 2011

1.H

Overzicht van hen die door het Oorlogsgeweld van WO II

alleen met hun kroost achterbleven in het Peijerlandj

Naam:	Datum overlijden:			Aantal Kinderen
	vader	moeder	kind	
Mevrouw Baaten-van Wegberg Hingen 2 kinderen omgekomen door granaatvuur	23-9-1940		21-1-1945	12
Mevrouw Beunen-van Pol Hingen nummer 11 was op komst	20-1-1945			10
Mevrouw Beunen-Smeets Hingen	24-5-1940			3
Mevrouw Beunen-Eberson Pey	18-10-1944			1
Mevrouw Heythuijsen-Heythuijsen Slek	19-1-1945			0
Mevrouw Hochstenbach-Houben P'brug	17-9-1944			2
Mevrouw v. Kempen-Boonen Pey dochter overleden door granaatvuur	26-1-1945		26-1-1945	5
Mevrouw Koenen-Jans Pey	26-1-1945			7
Mevrouw Maessen-Geurts Slek Opruimen mijnen	20-3-1945			3
Mevrouw Maessen-Slangen baby van 8 maanden	9-2-1945		9-2-1945	5
Mevrouw Meerten-Gerrits Pey zoon door granaten getroffen in Maria Hoop	22-10-1940		17-1-1945	6
Mevrouw Rijks-Heltzel Hingen nummer 5 was op komst	21-1-1945			4
Mevrouw Schulpen-Blanken Pey	23-1-1945			2
Kinderen Vullings-Jeuken Lilbosch één kind overleden samen met ouders	12-10-1944	12-10-1944	12-10-1944	3
Mevrouw Wessels Schilberg	2-10-1944			4
Dhr. R. Zeelen Pey kind verongelukt door ontploffing munitie		19-2-1945	25-2-1945	5
Dhr. L. Dircks Schilberg kind verongelukt door granaten		22-1-1945	21-1-1945	5